

Pravo plodouživanja

Domazetović, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:072517>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu

Katedra za građansko pravo

Marina Domazetović

PRAVO PLODOUŽIVANJA

Diplomski rad

Mentor rada

prof. dr. sc. Marko Baretić

Zagreb, 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Marina Domazetović, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

v.r. Marina Domazetović

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Općenito o pojmu služnosti i pravu plodouživanja	2
3. Pravo plodouživanja kao institut rimskog prava	4
4. Pravni izvori	7
5. Karakteristike prava plodouživanja	12
6. Odnos prema pravu vlasništva i drugim stvarnim pravima na istoj stvari	15
7. Predmet prava plodouživanja	16
8. Nepravo plodouživanje	17
9. Sadržaj prava plodouživanja	18
10. Osnivanje prava plodouživanja	19
11. Plodouživateljeva prava i dužnosti	23
12. Vlasnikove dužnosti	26
13. Zaštita prava plodouživanja	27
14. Prestanak prava plodouživanja	32
15. Povrat stvari	36
16. Ovršna prodaja	37
17. Zaključak	39
18. Literatura	40

Sažetak

Tema je rada institut prava plodouživanja, kako je uređeno u suvremenom hrvatskom pravnom poretku. Analizom općih karakteristika služnosti, a potom i karakteristika svojstvenih samom pravu plodouživanja, nastoji se razaznati svrha ovog pravnog instituta. Također, rad se osvrće i na pravo plodouživanja kako je bilo uređeno u rimskom pravu te uspoređuje karakteristike ondašnjeg s današnjim pravnim uređenjem. Navođenjem pravnih izvora koji su uređivali pravo plodouživanja prije postojećeg zakonodavnog okvira, nastoji se objasniti kako je Republika Hrvatska zadržala vezu s kontinentalnoeuropskim pravnim krugom u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Osim navedenog, u radu će se objasniti i što može biti predmetom prava plodouživanja, koji su načini njegova osnivanja, koja su plodouživateljeva prava i dužnosti, a koje su dužnosti vlasnika poslužne stvari, te kako je uređena zaštita prava plodouživanja. Konačno, obradom pravila koja uređuju prestanak prava plodouživanja, povrat stvari i ovršnu prodaju, zaključit će se analiza ovog ograničenog stvarnog prava.

Ključne riječi: *stvarno pravo, služnosti, pravo plodouživanja, predmet prava plodouživanja, zaštita prava plodouživanja, prestanak prava plodouživanja*

Summary

Theme of the thesis is usufruct and its regulation in contemporary Croatian legal system. By analysis of general characteristics of easement and afterwards special characteristics of usufruct, it tries to answer the question of purpose of this institute of law. As well, the paper compares regulation of usufruct in Roman Law with contemporary regulation. The paper also explains how the connection of the Croatian legal system to the Civil law system was maintained after WWII. Except for the above, the paper explains what are the possible subjects of usufruct, which are the ways of its constitution, which are rights and responsibilities of usufructuary, responsibilities of the owner of servient things, and how is the protection of usufruct regulated. Finally, analysis of the rules of termination of usufruct, return of the servient things and enforcement sale concludes analysis of this limited real right.

Key words: *real property law, easement, usufruct, subject of usufruct, protection of usufruct, termination of usufruct*

1. Uvod

Uvjet organizirane ljudske zajednice postojanje je pravila koja uređuju prisvajanje stvari.¹ Od najstarijih plemenskih zajednica do danas, čovjeku za zadovoljenje njegovih osnovnih potreba i interesa služe stvari, a njihov je broj u prirodi ograničen.² Ljudska zajednica u kojoj svi mogu prisvajati stvari bez ikakvih ograničenja, ne može se nazivati organiziranom.³ Od arhaičkih društava u kojima je dominiralo kolektivno vlasništvo uređeno običajnim pravom, postupno se razvilo individualno pravo vlasništva; najprije na pokretninama, a potom i na nekretninama.⁴ Danas, u organiziranim državnim zajednicama, pravni poreci pripadanje stvari osobama uređuju normama građanskopravnog karaktera.⁵ Prema kriteriju sadržaja privatne pravne vlasti koju ona daju svojim nositeljima, stvarna se prava dijele na pravo vlasništva, kao pravo koje svojem nositelju daje načelno potpunu privatnu pravnu vlast na stvari, i na ograničena stvarna prava, čija postojanja umanjuju načelno potpunu vlasnikovu pravnu vlast.⁶ U takvom sustavu stvarnih prava pravo vlasništva igra stožernu ulogu, a sva su ostala stvarna prava (ograničena stvarna prava), među kojima i pravo plodouživanja, prema njemu orijentirana.⁷ Ovim će se radom izložiti i pobliže objasniti ograničeno stvarno pravo - pravo plodouživanja kako je uređeno Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima⁸, njegove opće karakteristike, odnos prema pravu vlasništva i drugim stvarnim pravima na istoj stvari, način osnivanja, zaštitu i prestanak. Također, posebna će se pažnja pridati i razvoju instituta prava plodouživanja u rimskom pravu, usporediti ondašnje uređenje sa suvremenim te kako je recepcija rimskog prava utjecala na pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu.

¹ Simonetti, Petar: Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, v. 31., br.1., 333-364, 2010., str. 336.

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan: Stvarno pravo, svezak I., Zagreb, 2007., str. 5.

⁶ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 29.

⁷ Ibid., str. 30.

⁸ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14), u daljnjem tekstu: ZV

2. Općenito o pojmu služnosti i pravu plodouživanja

Služnost je ograničeno stvarno pravo na nečijoj stvari koje ovlašćuje svojeg nositelja da se na određeni način služi tom stvari (poslušna stvar) ma čija ona bila, a njezin svagdašnji vlasnik je dužan to trpjeti ili pak zbog toga glede nje nešto propuštati.⁹ ZV služnosti svrstava u zatvoreni krug drugih stvarnih prava. Navedena definicija služnosti ne pravi bilo kakav odmak od određenja kakvog je imao OGZ u § 472., te u našem pravnom poretku predstavlja kontinuitet. Budući da nekadašnji savezni jugoslavenski Zakon o osnovnim vlasničkopravnim odnosima nije u cijelosti uređivao institut služnosti već je u desetak članaka sadržavao osnovne odredbe o stvarnim služnostima dok je osobne služnosti samo nabrojio, za sve je pojedinosti koje ZOVO nije uređivao i dalje vrijedio OGZ.¹⁰ Tako se na području prava služnosti, usprkos tomu što se pravni poredak u socijalističkoj (komunističkoj) Jugoslaviji i Hrvatskoj razvijao u smjeru koji se udaljavao od kontinentalnoeuropskih prava, a dobivao obilježja pravnih poredata koji su pripadali krugu socijalističkih prava, veza s kontinentalnoeuropskim pravnom krugom ipak održala.¹¹ Danas, slijedom tradicije koju je odredilo Justinijanovo pravo, a poslije prihvatio OGZ, te ostala zakonodavstva srednjoeuropskog pravnog kruga, ZV određuje služnosti kao jedinstveni pravni institut.¹² Srednjoeuropskom pravnom krugu, kao podskupini kontinentalnoeuropskog pravnog kruga, pripadaju pravni poreci Srednje Europe, ali i drugi dijelovi Europe i svijeta koji su nastali pod njihovim utjecajem ili po njihovu uzoru.¹³ Primjerice, Švicarski je građanski zakonik (ZGB) 1926. recipirala Turska, a Njemački je građanski zakonik (BGB) poslužio kao uzor Grčkoj prilikom stvaranja njezinog Građanskog zakonika (1940.-1946.) i Japanu (Građanski zakonik, 1898.).¹⁴

Iako jedinstveni institut, čije opće odredbe zajedničke svim služnostima ZV sadržava u četvrtom dijelu, Glavi 1., moguće je razvrstati služnosti po raznim kriterijima.¹⁵ Osnovna je dioba služnosti na stvarne, osobne i nepravilne, ovisno o tome kako je određena osoba

⁹ čl. 174. st. 1. ZV-a

¹⁰ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 1.), str. 8.

¹¹ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano: *Teorijske osnove građanskog prava, Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretku kontinentalnoeuropskom pravnom krugu*, Zagreb, 2005., str. 60. i 80.

¹² Perkušić, Ante.: *(Ne)usklađenost opće i posebne stvarnopravne normative o stjecanju, vrstama i sadržaju prava služnosti u našem pozitivnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 37 No. 1, 2016., str. 205.

¹³ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit. (bilješka 11.), str. 18.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan: *Stvarno pravo*, svezak II., Zagreb, 2007., str. 13.

ovlaštenika.¹⁶ Stvar može biti opterećena pravom služnosti, bilo u korist svagdašnjega vlasnika određene nekretnine (povlasna nekretnina) ili nositelja prava građenja na njoj, bilo u korist određene osobe.¹⁷ Ako je svrha služnosti bolje i korisnije gospodarenje nekretninom, služnost je stvarna; inače je osobna.¹⁸ Osobna je služnost stvarno pravo koje ovlašćuje pojedinačno određenu osobu da se na određeni način služi tuđom stvari (poslužna stvar), čiji svagdašnji vlasnik to mora trpjeti.¹⁹ U našem je pravnom sustavu broj osobnih služnosti ograničen na pravo plodouživanja, pravo uporabe i pravo stanovanja.²⁰ Ipak, kako se svaku stvarnu služnost može osnovati i kao nepravilnu, odnosno u korist određene osobe kao vlasnika povlasne nekretnine (a ne u korist svagdašnjeg vlasnika), broj je osobnih služnosti i u našem pravnom poretku zapravo neograničen.²¹

Pravo plodouživanja ili ususfructus osobna je služnost koja svojeg nositelja, plodouživatelja, ovlašćuje da se u svakom pogledu služi nečijom stvari, poslužna stvar, u skladu s njezinom namjenom, čuvajući njezino sućanstvo.²² Osobne služnosti kao strogo osobno pravo uvijek su određene u korist poimenično određene osobe, *personaliter*, koja može biti fizička ili pravna.²³ Pravo plodouživanja iste poslužne stvari može imati i više osoba, u kojem je slučaju svaka samostalni nositelj svojega dijela prava plodouživanja ili neki dio toga prava pripada zajednički; a u sumnji se uzima da svakoj pripada jednaki dio prava plodouživanja.²⁴ Kao osobna se služnost pravo plodouživanja razvilo iz potrebe da se pojedinim osobama, radi osiguranja materijalnih potreba za život, omogući gospodarsko iskorištavanje stvari, a da sama stvar pravno ne postane njihovo vlasništvo.²⁵

¹⁶ Ibid.

¹⁷ čl. 176. ZV-a

¹⁸ čl. 175. st. 2. ZV-a

¹⁹ čl. 199. st. 1. ZV-a

²⁰ čl. 199. st. 2. ZV-a

²¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 37.

²² čl. 203. st. 1. ZV-a

²³ Klarić, Petar, Vedriš, Martin: *Građansko pravo*, Zagreb, 2014., str. 324.

²⁴ čl. 203. st. 5. ZV-a

²⁵ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, op. cit. (bilješka 23.), str. 325.

3. Pravo plodouživanja kao institut rimskog prava

O stupnju razvijenosti instituta osobnih služnosti u rimskom pravnom sustavu najviše govori činjenica da su se sve tri osobne služnosti, među kojima prije svega i pravo plodouživanja, održale do danas. Razvoj i pojava instituta služnosti usko je vezana uz pojavu privatnog vlasništva. Služnosti u rimskom pravu spadaju među stvarna prava na tuđim stvarima (*iura in re aliena*). Opći je pojam služnosti izgradila tek novija znanost, a jedinstvenom se pojmu služnosti donekle se približilo tek Justinijanovo pravo.²⁶

Prve i najstarije zemljišne poljske služnosti razvile su se kako bi udovoljile ekonomskim potrebama, točnije iskorištavanju poljoprivrednog zemljišta pa su tako služnosti puta (*iter, via, actus*) bile poznate još u doba Zakonika XII ploča, a omogućavale su pravo prolaženja do zemljišta koje je, uslijed diobe i raspadanja zajedničkog vlasništva na manje kućne zajednice, ostalo bez pristupa.²⁷ Za rimsku je poljoprivredu, posebno u relativno sušnim predjelima Apeninskog poluotoka, bilo važno i pitanje natapanja zemljišta, što je dovelo do stvaranja posebne vodne služnosti *aquaeductus* odnosno prava dovođenja ili provođenja vode kanalima preko tuđeg zemljišta u svrhu natapanja.²⁸ Tek se kasnije, usporedno s razvitkom naselja gradskog tipa, pojavila i potreba za gradskim (kućnim) služnostima koje su imale svrhu olakšavanja gradnje i životnih uvjeta stanovanja u gradu.²⁹ Osobne su služnosti u klasičnom pravu izgrađivane kao posebna stvarna prava na tuđoj stvari, a postklasični su pravници proširili pojam *servitutes* uvrstivši među njih osobne služnosti kao *servitutes personarum*.³⁰

U postklasičnom razdoblju rimskog prava (235.-565. g. n. e.), posljednjem razdoblju njegova razvitka, kao osobne služnosti smatrana su ova prava: uživanje (*ususfructus*), poraba (*usus*), služnost stanovanja (*habitatio*) i korištenje radnom snagom tuđih robova ili životinja (*operae servorum vel animalium*).³¹ Smatra se da je proširenju klasičnog pojma služnosti i na one četiri osobne pridonijela sklonost bizantskih pravnikâ simetriji, zbog čega su oni nasuprot stvarnima postavili osobne služnosti, iako se one međusobno razlikuju onoliko, koliko se međusobno razlikuju i ostala stvarna prava na tuđoj stvari.³² Sa zemljišnim služnostima bilo im je

²⁶ Horvat, Marijan.: Rimsko pravo, Zagreb, 2008., str. 221.

²⁷ Ibid., str. 224.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid., str. 222.

³¹ Romac, Ante: Rimsko pravo, Zagreb, 2007., str. 48. i 213.

³² Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 6.

zajedničko što su i one stvarna prava na tuđim stvarima koja ovlašteniku daju mogućnost da se na određeni način koristi tuđom stvari, no za razliku od njih nisu vezane za nekretnine i kod njih se ne traži postojanje neke povlasne stvari zbog toga što su vezane za osobu ovlaštenika, zbog čega su i vremenski ograničene jer u pravilu prestaju najkasnije smrću titulara.³³

Navedene karakteristike proizlaze iz ekonomske svrhe osobnih služnosti. Dok zemljišne služnosti udovoljavaju potrebama iskorištavanja zemljišta u susjedovnim odnosima, osobne služnosti pružaju nekoj osobi pravo iskorištavanja tuđe stvari, najčešće u svrhu da joj se osiguraju sredstva za život.³⁴ Stoga osobne služnosti, po pravilu, znatno više ograničavaju prava vlasnika od zemljišnih, a u nekim slučajevima (*ususfructus*) toliko da vlasniku ostaje zapravo samo golo pravo vlasništva (*nudum ius*), bez ikakve ekonomske koristi, sve dok osobna služnost postoji. Iako vlasnik može svoju stvar otuđiti, ni on ni eventualni stjecatelj ne mogu od nje dobiti nikakvu neposrednu korist dok odnosna služnost ne prestane.³⁵

Još je jedno svojstvo osobnih služnosti koje ih također odvaja od zemljišnih služnosti, a to je činjenica da su one, načelno, djeljiva prava. S obzirom na to, pojedini ovlaštenik može, npr., imati neki idealni dio služnosti plodouživanja (*ususfructus*) na određenoj stvari, ali u slučaju njegove smrti služnost na tom dijelu prestaje i ne pripada ostalim korisnicima.³⁶

Ususfructus (pravo plodouživanja) je stvarno pravo na tuđoj stvari koje daje ovlašteniku osobno pravo upotrebljavati tuđu stvar i crpsti njene plodove, ne vrijeđajući njenu supstanciju, odnosno njeno sućanstvo i ekonomsku namjenu. U tom smislu definira ga Paulus: “*Usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi, salva rerum substantia*” (D. 7, 1, 1).³⁷ Uzufruktuar je ovlašten ubirati plodove stvari (*frui*) te u tu svrhu ima i pravo porabe stvari (*uti*), a vlasniku preostaje samo treći atribut vlasničkog prava, točnije pravo raspolaganja s vlasništvom (*abuti*).³⁸ U vezi s tim, on ne smije mijenjati bit stvari, čak i kad bi tu poboljšanje bilo korisno (npr. ne smije pašnjak pretvoriti u voćnjak ili vinograd), a ne može ni dati u zalog stvar na kojoj postoji služnost zbog toga što je i to oblik raspolaganja.³⁹ U svrhu vršenja svog prava ima uzufruktuar držanje (detenciju) stvari te prema tome posjed i redovna interdiktna zaštita pripadaju vlasniku.⁴⁰ Tijekom razdoblja *ius honorarium* (201. - 27. pr. n. e.), pravosudni su magistrati, u

³³ Romac, Ante, op. cit. (bilj. 31.), str. 213.

³⁴ Horvat, Marijan, op. cit. (bilj 26.), str. 226.

³⁵ Romac, Ante, loc. cit. (bilj. 31.)

³⁶ Ibid.

³⁷ Horvat, Marijan, op. cit. (bilj 26.), str. 227.

³⁸ Ibid., str. 228.

³⁹ Romac, Ante, loc. cit. (bilj. 31.)

⁴⁰ Horvat, Marijan, op. cit. (bilj 26.), str. 228.

prvom redu pretori, pri vršenju pravosuđa provodili važne preinake i novote starog civilnog prava stvorivši tako novi sustav pravnih pravila.⁴¹ Zaštita posjeda, osim putem samopomoći, ostvarivala se interdiktima – uvjetnim nalozima ili zabranama koje je pretor izdavao na zahtjev jedne stranke protiv druge stranke bez prethodnog ispitivanja ili provođenja dokaza.⁴² Za zaštitu su posjeda služile dvije vrste interdikta; *interdicta retinendae possessionis*, koji su štitili posjednika protiv smetanja i zadiranja u posjed, i *interdicta recuperandae possessionis*, koji su služili za vraćanje oduzetog posjeda.⁴³ U istom je razdoblju tijekom vremena pretor, uvidjevši da postoji potreba za zaštitom uzufuktuara kao detentora stvari, počeo primjenjivati *interdictum utilia*, odnosno proširivao je uobičajene interdikte i na ove slučajeve iako uzufuktuar nije imao posjed poslužne stvari.⁴⁴

Koliko se moglo utvrditi, ususfructus se pojavio potkraj republike, najčešće kao legat kojim je ostavitelj nastojao osigurati uzdržavanje neke svoje bliske osobe te je tako u nizu slučajeva ostavitelj imovinu prepuštao potomcima kao univerzalnim sukcesorima, a supruzi bi ostavljao ususfructus do kraja njezina života. U tom se smislu uživanje pojavljivalo kao teret na ostavini koji je ograničavao prava nasljednika, ali samo do kraja života uživaoca, ako služnost nije bila ustanovljena i na kraći rok. Premda je obično nastao u vezi s poslovima *mortis causa*, nije bilo smetnje da se ususfructus osnuje i nekim drugim pravnim poslom *inter vivos*.⁴⁵

Predmet uživanja najčešće su bile nekretnine, ali nije bilo smetnje da to budu i pokretnine uz uvjet da su nepotrošne stvari jer nakon prestanka uživanja stvar trebalo vratiti vlasniku, a kod potrošnih stvari to nije bilo moguće.⁴⁶ Ipak, rimsko je pravo poznavalo i institut "*quasi usus fructus*", za koji se u pandektnoj znanosti upotrebljava i naziv "*usus fructus irregularis*". Donošenjem senatskog mišljenja na početku principata (za Augusta ili Tiberija) bilo je dopušteno osnivanje prava uživanja na svim stvarima koje mogu biti predmet imovine pojedinca, odnosno i na potrošnim. Moguće je da je donošenju takve odluke prethodilo to što je u nizu slučajeva ususfructus osnivan na čitavoj imovini, te je stoga morao pojmovno obuhvatiti i potrošne stvari.⁴⁷ Ovlaštenik u takvom slučaju stječe vlasništvo stvari, a po prestanku uzufukta obvezan je vratiti samo jednaku količinu istovrsnih stvari (*tantum eiusdem generis*, zamjenjive stvari), dok se po Justinijanovom pravu moglo ugovoriti i da je

⁴¹ Ibid., str. 57.

⁴² Ibid., str. 181.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Romac, Ante, op. cit. (bilj. 31.), str. 214.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Romac, Ante, op. cit. (bilj. 31.), str. 214.

obvezan vratiti vrijednost stvari u novcu.⁴⁸ Ipak, treba reći kako je taj oblik uživanja izuzetak od pravila zbog toga što je po sadržaju odnosa između vlasnika stvari i uživatelja bio sličniji nekim obveznim odnosima (npr. zajmu, iregularnom depozitu) nego uobičajenim karakteristikama ovog stvarnog prava u normalnim uvjetima, odnosno u slučajevima kad se služnost uživanja osniva na nepotrošnoj stvari.⁴⁹

Od osobnih služnosti iz rimskog prava održale su se do danas tri, iako jedna, uporaba, s donekle promijenjenim sadržajem. Zbog specifičnosti njihove svrhe, koja se sastoji u tome da se određenoj osobi omogući iskorištavanje tuđe stvari, redovito nekretnine, kako bi joj se osigurala sredstva za život, ostale su izvan područja u koje bi država imala interesa zadirati.⁵⁰ Važnu ulogu rimskog prava u razvoju mnogih pravnih instituta, pa tako i prava plodouživanja, svakako treba imati na umu i danas. Napredak pri ujedinjenju Europe te ustanove koje su do sada u tu svrhu nastale, prije svega Europska unija, u posljednje su vrijeme opet oživjele zanimanje za Justinijanovo pravo kao pravo u starini jednom već ujedinjene Europe. Istraživanja rimske pravne tradicije jasno su pokazala u kojoj su mjeri pojmovi što su ih razradili Rimljani itekako ostali živi u svom jasno raspoznatljivom obliku.⁵¹

4. Pravni izvori

Kako je pravo plodouživanja usko vezano uz pravo vlasništva, na prvom mjestu valja spomenuti Ustav Republike Hrvatske⁵² koji jamči pravo vlasništva⁵³ kao jedno od temeljnih prava čovjeka i građanina iz skupine gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava. Ovo jamstvo ima dvije komponente: jamstvo ustanove prava vlasništva i jamstvo vlasništva kao individualnog prava određene osobe, fizičke ili pravne.⁵⁴ Takvo ustavno jamstvo vlasništva kao jedne od sloboda čovjeka i građanina, u skladu je sa zapadnoeuropskom i srednjoeuropskom pravnom tradicijom, kao i s temeljnim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima; Opće deklaracije o

⁴⁸ Horvat, Marijan, op. cit. (bilj. 26.), str. 229.

⁴⁹ Romac, Ante, loc. cit. (bilj. 31.)

⁵⁰ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 7.

⁵¹ Stein, Peter: *Rimsko pravo i Europa, povijest jedne pravne kulture*, Zagreb, 2007., str. 144.

⁵² Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), u daljnjem tekstu: Ustav RH

⁵³ čl. 48. st. 1. Ustava RH

⁵⁴ Simonetti, Petar, op. cit. (bilj. 1.) ,str. 355.

ljudskim pravima⁵⁵ i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda^{56,57} Nepovredivost prava vlasništva po Ustavu RH spada u red najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.⁵⁸ Ustavno se pravo služi širim pojmom vlasništva koji, osim prava vlasništva u užem smislu obuhvaća i sva druga stvarna prava (među kojima nedvojbeno i pravo služnosti te pravo plodouživanja), te sva ostala privatna imovinska prava te prava koja nisu imovinska, ali imaju imovinsku komponentu.⁵⁹ Tako hrvatski pravni poredak svojim najjačim pravnim normama - ustavnim normama daje jamstvo pravnim subjektima da javna vlast neće zadirati u njihova prava vlasništva u širem smislu, osim pod pretpostavkama određenim Ustavom RH.⁶⁰ Nadalje, glavni izvor normi stvarnog prava u našem pravnom sustavu je ZV koji služnosti uređuje u četvrtom dijelu, osobne služnosti u Glavi 3., a pravo plodouživanja u odjeljku 2. Glave 3., člancima 203. - 212.

Do stupanja na snagu ZV, naš je stvarnopravni sustav prošao kroz faze postojanja sadržajno različitih vrsta vlasništva, nejednakih ovlaštenja pravnih subjekata na stvarima, te inače zanemarivanja osnovnih postulata stvarnog prava, sve do ponovnog povratka načelima stvarnog prava kakvo postoji u zemljama kontinentalnoeuropskog pravnog kruga kao pravnoj tradiciji hrvatskog prava, sada utemeljenoj na odrednicama Ustava Republike Hrvatske.⁶¹ Bitno je obilježje pravnih poredaka kontinentalnoeuropskog pravnog kruga da u njima središnje mjesto zauzima građanskopravno (privatnopravno) uređenje, izašlo iz tradicije primjene rimskog prava u zapadnoj i srednjoj Europi, u pravilu kodificirano u građanskim zakonicima.⁶²

Do donošenja ZV-a, stvarnopravni odnosi nisu bili u cijelosti pravno uređeni. Iako je glavni izvor pravila stvarnog prava bio Zakon o osnovnim vlasničkopravnim odnosima, taj je zakon, što se tiče instituta služnosti, sadržavao samo pravna pravila koja su se odnosila na stvarne služnosti, dok je osobne služnosti samo nabrojio.⁶³ Taj je zakon potjecao iz bivšeg pravnog uređenja, u kojem je imao zadatak da uređuje, tada veoma usko područje stvarnopravnih

⁵⁵ Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda od 10. prosinca 1948.

⁵⁶ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17, dalje: EKLJP

⁵⁷ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 38.

⁵⁸ Simonetti, Petar, loc. cit. (bilj. 54.)

⁵⁹ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 352. i 354.

⁶⁰ Ibid., str. 358.

⁶¹ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 201. - 202.

⁶² Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit. (bilješka 11.), str. 11.

⁶³ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 202.

odnosa, ono područje koje nije bilo u cijelosti podvrgnuto neposrednom djelovanju, inače u svakom pogledu dominantnih, pravila o društvenom vlasništvu.⁶⁴

Na osobne su se služnosti tako do donošenja ZV-a u cijelosti primjenjivale odredbe Općeg građanskog zakonika.⁶⁵ Na temelju carskog patenta od 29. studenog 1852. stupio je, u onim dijelovima Hrvatske do kojih je u tom trenutku dosegala zakonodavna vlast Sabora Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, 1. svibnja 1853. *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB). Njegovo je uvođenje označilo raskid s ranijim ugarskim i hrvatskim feudalnim pravnim i društvenim poretkom te je, budući da je bio izgrađen primjenom racionalističkog prava, otvorilo put socijalnom napretku i uklanjanju zapreka slobodnom tržištu.⁶⁶ Oko ABGB-a koji je tipičan kontinentalnoeuropski zakonik, oblikovala se u nas odgovarajuća sfera zakona i drugih propisa, tvoreći pravni sustav, koji je, zahvaljujući takvom svom središtu, nužno dobio kontinentalnoeuropski karakter.⁶⁷ Nakon pada Bachovog apsolutizma 1860., Hrvatska⁶⁸, za razliku od Ugarske, nije iskoristila novostečenu autonomiju kako bi ukinula ABGB, već je na njenom području on i dalje nastavio vrijediti, ali kao vlastiti, hrvatski građanski zakonik - OGZ, a ne više kao ABGB.⁶⁹ Ipak, premda u početku prijevod ABGB-a, s vremenom se sadržaj OGZ-a i ABGB-a počeo razlikovati, budući da na sadržaj OGZ-a nisu utjecale kasnije novele ABGB-a ni austrijska sudska praksa.⁷⁰ Zbog nomotehničkih pristupa koji su mu davali i određeni stupanj elastičnosti u pogledu prostornih i vremenskih odrednica, ABGB je značajan ne samo austrijskom pravu, već i pravima drugih naroda Monarhije, iako ne treba zaboraviti činjenicu kako je, čim se za to ukazala prilika, u Ugarskoj ponovno uspostavljeno ranije ugarsko pravo dok je ABGB ukinut.⁷¹

Hrvatski je sabor istodobno, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, 2. listopada 1996. donio Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima⁷², kao glavni zakonodavni izvor općeg

⁶⁴ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 218.

⁶⁵ Opći građanski zakonik od 1. siječnja 1812., u daljnjem tekstu: OGZ

⁶⁶ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 30.-31.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Riječ je o dijelu Hrvatske koji je tada dosegala zakonodavna vlast hrvatskog Sabora; Hrvatskoj i Slavoniji, Rijeci, a od 1881. i bivšoj Vojnoj Krajini. Na području Dalmacije i Istre nastavili su vrijediti austrijski zakoni, pa tako i ABGB budući da ti dijelovi nisu bili vezani za ugarsku krunu.

⁶⁹ Ibid., str. 37.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Brauner, Wilhelm: *The "first" European codification of private law: The ABGB*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 63 No. 5-6, 2013., str. 1025. i Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 34.

⁷² Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima NN 91/96

stvarnopravnog uređenja, i Zakon o zemljišnim knjigama⁷³, na temelju čijih je odredbi trebalo srediti zemljišnoknjižnu evidenciju.⁷⁴ Njihovm stupanjem na snagu, naše opće stvarnopravno uređenje ima konzistentan sustav stvarnih prava.⁷⁵ Novo stvarnopravno uređenje, koje je uspostavio ZV, donijelo je korjenite promjene. Zbog razlika naspram dotadašnjeg uređenja, prijelazne i završne odredbe ZV trebale su riješiti osobito troje: prvo, pretvorbu društvenog vlasništva, drugo, uspostavljanje narušenog jedinstva nekretnine i njezinih dijelova; te treće, razgraničenje djelovanja ranijeg i novog prava.⁷⁶

Prije pristupanja Europskoj uniji, Republika Hrvatska obvezala se prilagoditi pojedine odredbe općih i posebnih propisa o nekretninama europskoj pravnoj stečevini jer nisu bile usklađene s europskim načelima prema kojima bi radi ostvarivanja tržišnih sloboda na europskom tržištu trebali biti uređeni pravni odnosi na nekretninama. Osim što se općenito obvezala uskladiti svoje zakonodavstvo s pravom Zajednice, Hrvatska se i izričito obvezala uskladiti svoje zakonodavstvo o stjecanju i korištenju nekretnina u okviru obveza za uspostavu slobodnog prometa kapitala i slobode poslovnog nastana sukladno pravu Zajednice, a najvećim se dijelom te posebne obveze sastoje u otklanjanju iz nacionalnog zakonodavstva diskriminatornih ograničenja za državljane i pravne osobe iz država članica u pogledu stjecanja vlasništva nekretnina.⁷⁷

Iako ZV cjelovito uređuje institut služnosti i prava plodouživanja to nipošto ne znači kako je jedini zakonski propis relevantan za ovu tematiku. Tako su Zakonom o zemljišnim knjigama u cijelosti su uređeni materijalno i postupovno zemljišnoknjižno pravo, funkcije i obilježja zemljišnih knjiga, načela zemljišnoknjižnog prava.⁷⁸ Konkretno, ZZK izuzetno je važan za stjecanje prava plodouživanja na nekretninama. Ne treba zanemariti ni važnost Ovršnog zakona,⁷⁹ koji sadržava odredbe koje uređuju ovršnu prodaju poslužne nekretnine i njen utjecaj na postojanje, odnosno prestanak prava plodouživanja. Zakon o obveznim odnosima⁸⁰ sadržava

⁷³ Riječ je o Zakonu o zemljišnim knjigama NN 91/96; u međuvremenu je donesen novi Zakon o zemljišnim knjigama NN 63/19, 128/22 koji je na snazi od 6. srpnja 2019., dalje u tekstu: ZZK

⁷⁴ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 222.

⁷⁵ Perkušić, Ante, loc. cit. (bilj. 12.)

⁷⁶ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 223.

⁷⁷ Josipović, Tatjana: *Prilagodba hrvatskog zakonodavstva o nekretninama propisima EU*; Baretić, Marko, Jelčić, Olga, Josipović, Tatjana, Kontrec, Damir, Pahić, Damir, Petrović, Siniša, Sessa, Đuro: *Nekretnine kao objekti imovinskih prava – prilagodba propisima EU, raspolaganje nekretninama, katastar, zemljišne knjige, posredovanje*, Zagreb, 2008., str.4.

⁷⁸ Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano, op. cit (bilješka 11.), str. 259. - 260.

⁷⁹ Ovršni zakon, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, dalje: OZ

⁸⁰ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, dalje: ZOO

odredbe važne za osnivanje prava plodouživanja na temelju ugovora, a Zakon o nasljeđivanju⁸¹ osnivanje na temelju oporuke. U slučaju spora o pravu plodouživanja, pravila postupka na temelju kojih sud raspravlja i odlučuje sadržava Zakon o parničnom postupku.⁸²

Svakako valja imati na umu i posebna stvarnopravna uređenja. U suvremenim pravnim porecima stvarnopravno uređenje nije jedinstveno, jer – osim što svojim građanskopravnim normama uređuju neposredno, za svakog mjerodavno pripadanje bilo kojih stvari bilo kojim građanskopravnim (privatnopravnim) subjektima (tj. normama općeg stvarnopravnog uređenja, stvarnog prava u užem smislu) - redovito sadržava još i posebna pravna uređenja za one vrste stvari koja su opća dobra (npr. pomorsko dobro) ili su dobra od općeg ili/i javnog interesa (npr. posebno pravno uređenje za poljoprivredna zemljišta, za šume, za rudno blago, za vode, za javne ceste, itd.).⁸³ Uz ZV, kao opći stvarnopravni propis, postoje i brojni posebni propisi o posebnim pravnim režimima za pojedine vrste nekretnina ovisno o njihovoj namjeni, ovisno o tome jesu li u privatnom ili javnom vlasništvu, ovisno o tome gdje se nalaze (otoci, područja posebne državne skrbi i sl.).⁸⁴

Od dopunskih pravnih izvora svakako treba istaknuti ulogu sudske prakse. Može se zamijetiti interesantan razvoj unutar Common Law i kontinentalnog pravnog kruga – iako oba ostaju u načelu vjerni vlastitoj pravnoj tradiciji, u pravnim uređenjima kontinentalne Europe jača uloga sudske prakse kao izvora prava, a u pravnim uređenjima anglo-američkog kruga raste broj i važnost zakona (statute law).⁸⁵ Rješavajući konkretna pitanja, sudovi doprinose popunjavanjem pravnih praznina u skladu sa svrhom zakona, pritom pazeći da ne izađu iz svoje nadležnosti i ne ugroze načelo diobe vlasti.

⁸¹ Zakon o nasljeđivanju, NN 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19, dalje: ZN

⁸² Zakon o parničnom postupku, SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, dalje: ZPP

⁸³ Gavella, Nikola: *Građansko pravo i posebna pravna uređenja za određene vrste dobara*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 62. No. 5-6, 2012., str. 13.

⁸⁴ Josipović, Tatjana: *Prilagodba hrvatskog zakonodavstva o nekretninama propisima EU*; Baretić, Marko, Jelčić, Olga, Josipović, Tatjana, Kontrec, Damir, Pahić, Damir, Petrović, Siniša, Sessa, Đuro, op. cit. (bilješka 77.), str. 3.

⁸⁵ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 37.

5. Karakteristike prava plodouživanja

Budući da su služnosti u našem pravu izgrađene kao jedinstveni pravni institut, moguće je odrediti načela koja važe za sve oblike služnosti.⁸⁶ U bitnim odrednicama, opća obilježja služnosti prema ZV-u nepromijenjena su u odnosu na ona kakva su postojala u OGZ-u što je posljedica činjenice da uređenje služnosti prema ZV-u predstavlja recepciju OGZ-a.⁸⁷

Prije svega, služnosti su stvarna prava i to ograničena stvarna prava. Svako subjektivno stvarno pravo je pravo s apsolutnim djelovanjem koje ovlašćuje svojeg nositelja da ima glede određene stvari neku neposrednu pravnu vlast koju svatko treba poštovati, što znači da se svatko treba suzdržavati od svega čime bi bespravno povrijedio pravnu vlast nositelja stvarnog prava.⁸⁸ Uz to - kada je riječ o ograničenim stvarnim pravima (npr. služnostima ili založnom pravu) - pored ove opće dužnosti sviju, postoji još i posebna negativna dužnost vlasnika stvari da nešto trpi ili da propušta (što - to ovisi o sadržaju kojeg subjektivnog stvarnog prava na njegovoj stvari).⁸⁹

ZV određuje kako je služnost ograničeno stvarno pravo na nečijoj stvari⁹⁰ iz čega je razvidno kako se ne može osnovati služnost na vlastitoj stvari. Osnivanje prava plodouživanja na vlastitoj stvari tako ne bi imalo smisla zbog toga što su vlasničke ovlasti šire od ovlasti ovlaštenika plodouživanja glede poslužne stvari.⁹¹

Služnost služnosti ne može postojati odnosno nitko ne može imati služnost na nečijem pravu služnosti.⁹² Iako i pravo može biti objekt prava plodouživanja, samo pravo služnosti ne može biti objekt nečije služnosti.⁹³

Služnost na činidbe ne može postojati. Sadržaj je služnosti, s aspekta opterećene strane, trpljenje ili propuštanje.⁹⁴ ZV izričito određuje kako vlasnik poslužne stvari ne smije činiti ništa što bi onemogućilo ili bitno otežalo izvršavanje služnosti; ali nije dužan išta sam činiti, ako nije drukčije određeno.⁹⁵ Izreka "*Servitus in faciendo consistere nequit*" nastala je na temelju fragmenta klasičnog pravnika Pomponija (Digesta 8, 1, 15, 1), a navedeno načelo, osim što je inkorporirano i u naš ZV, koristi se u suvremenoj pravnoj dogmatici te se izravno na latinskom

⁸⁶ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, op. cit. (bilj. 23.), str. 317.

⁸⁷ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 206.

⁸⁸ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 25.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ čl. 174. st. 1. ZV-a

⁹¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 9.

⁹² čl. 180. st. 3. ZV-a

⁹³ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 88.)

⁹⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 88.)

⁹⁵ čl. 177. st. 3. ZV-a

jeziku navodi i u sudskoj praksi europskih zemalja.⁹⁶ Iznimno, opterećena strana može biti dužna izvršiti određene činidbe, ali redovito supsidijarno i te činidbe ne ulaze u sadržaj služnosti, nego su spojene s izvršavanjem služnosti te su obveznopravnog karaktera.⁹⁷

Služnost mora biti korisna, odnosno mora imati razumnu svrhu.⁹⁸ ZV propisuje kako, izgubi li pravo služnosti razumnu svrhu, vlasnik poslužne stvari može zahtijevati da se ono ukine, a ako nije što posebno određeno, odluku o ukinuću donijet će sud na zahtjev vlasnika poslužne stvari, bez obzira na pravni temelj na kojem je ta služnost bila osnovana.⁹⁹ Budući da korisnost služnosti nije činjenica čije je postojanje nedvojbeno, kao što bi to primjerice bila propast poslužne stvari, na sudovima je da u svakom pojedinom predmetu u pogledu zahtjeva za ukinuće služnosti zbog gubitka razumne svrhe ocijene je li do gubitka iste došlo. Ustavni sud RH, odlučujući u povodu ustavne tužbe u kojoj tužiteljica tvrdi da joj je povrijeđeno pravo na pravično suđenje, u odluci broj: U-III-2002/2018 od 26. lipnja 2019. kao okolnosti slučaja navodi odluke Općinskog suda u Karlovcu broj: 17 P-810/13-25 od 1. lipnja 2015. i Županijskog suda u Karlovcu broj: Gž- 1496/2015-2 od 11. svibnja 2016. koji su, glede ukinuća služnosti prava plodouživanja zbog gubitka razumne svrhe zauzeli oprečan stav.¹⁰⁰ Tako je Općinski sud u Karlovcu zauzeo stajalište da je pravo plodouživanja izgubilo razumnu svrhu zbog poremećenih odnosa stranaka dok je Županijski sud u Karlovcu zaključio kako "evidentno teško poremećeni odnosi stranaka" ne mogu biti razlogom ukinuća prava plodouživanja zbog gubitka razumne svrhe.¹⁰¹

Služnosti se moraju izvršavati obzirno (*civiliter*), točnije moraju se izvršavati tako da se što manje opterećuje poslužno dobro.¹⁰² Ovlaštenik prava služnosti može ovlasti koje mu to njegovo pravo daje izvršavati po svojoj volji, ali ne šireći ih, nego stežući koliko mu to dopušta narav i svrha služnosti.¹⁰³ Kako je nositelj prava služnosti ovlašten služiti se poslužnom stvari, određuje se kod osnivanja prava služnosti; ako se služnost osniva na temelju pravnoga posla, određuje to svojom voljom ili u sporazumu sa stjecateljem onaj čija je poslužna stvar; ako se

⁹⁶ Petrak, Marko: *Traditio iuridica, vol. I., Regulae iuris*, Zagreb, 2010., str. 124.

⁹⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 10.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ čl. 242. st. 1. ZV-a

¹⁰⁰ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III-2002/2018, od 26. rujna 2019., <https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C125842A003EAFCE/%24FILE/U-III-2002-2018.pdf>

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Klarić, Petar, Vedriš, Martin, op. cit. (bilj. 23.), str. 318.

¹⁰³ čl. 177. st. 1. ZV-a

osniva na temelju odluke suda ili drugog tijela vlasti, određuje se to tom odlukom; inače to određuje zakon.¹⁰⁴

Jedno je od općih obilježja služnosti i neodvojivost. Konkretno, to znači kako se služnost ne može odvojiti od poslužne stvari pa prenijeti na drugu stvar, a isto tako da se ne može odvojiti od ovlaštenika (osobna služnost) ili povlasne stvari (stvarna služnost) pa prenijeti na drugu osobu ili povlasnu stvar. Neodvojive su i same za sebe neprenosive i na aktivnoj i na pasivnoj strani. To međutim ne znači da su uopće neprenosive.¹⁰⁵ Tako je pravo plodouživanja kao osobna služnost na aktivnoj strani neprenosivo, dok se na pasivnoj strani u slučaju prijenosa prava vlasništva poslužne stvari prenosi s njime kao pripadak.¹⁰⁶ Služnost je nedjeljiva; povećanjem, smanjenjem ili komadanjem poslužne stvari, uključujući i promjene oblika, površine ili izgrađenosti katastarske čestice koja je poslužna stvar, ne može se služnost koja je tereti promijeniti ni razdijeliti, ako nije što drugo određeno zakonom.¹⁰⁷

Iako je jedno od općih načela služnosti da su nedjeljive, ono za pravo plodouživanja ne vrijedi budući da je plodouživanje djeljivo jer je i korištenje (ubiranje plodova) djeljivo. Iz ovoga slijedi kako ono može postojati i na alikvotnom dijelu vlasništva poslužnog dobra, a može postojati i u korist više osoba po kvotama pa je svaka od njih nositelj svog dijela prava plodouživanja na istoj poslužnoj stvari.¹⁰⁸

Kao strogo osobna prava, osobne se služnosti ne mogu prenositi s ovlaštenika na drugu osobu.¹⁰⁹ Prema tome, iako su osobna imovinska prava, među kojima i osobne služnosti pa tako i pravo plodouživanja, neotuđiva prava, ona su barem donekle nasljeđiva; nisu sasvim nenasljeđiva nego im je nasljeđivost ograničena.¹¹⁰ Pravilo o nenasljeđivosti prava plodouživanja donekle je ublažio Justinijan, dopustivši da se ususfructus određen u obliku legata može prenijeti na prvog nasljednika uzufрукtuara, ali ne i na nasljednikove nasljednike.¹¹¹ Osobne služnosti su nenasljeđive, osim služnosti izričito osnovanih i za ovlaštenikove nasljednike.¹¹² Kad je osobna služnost izričito osnovana i za ovlaštenikove nasljednike, nasljeđivanjem će ona prijeći na one koji nasljeđuju zbog smrti prvoga ovlaštenika; smrću nasljednika koji je naslijedio osobnu služnost, ona se beziznimno gasi, osim služnosti

¹⁰⁴ čl. 174. st. 2. ZV-a

¹⁰⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 11.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ čl. 183. st. 1. ZV-a

¹⁰⁸ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 12.

¹⁰⁹ čl. 202. st. 1. ZV-a

¹¹⁰ Gavella, Nikola: *Privatno pravo*, Zagreb, 2019., str. 196.

¹¹¹ Romac, Ante, loc. cit. (bilj. 45.)

¹¹² čl. 202. st. 2. ZV-a

izričito osnovanih i za ovlaštenikove nasljednike.¹¹³ Tako i Ustavni sud Republike Hrvatske u obrazloženju odluke broj: U-III-1237/2018, od 12. srpnja 2018.¹¹⁴ navodi kako u iznimnim slučajevima imovinska prava prestaju prestankom svog nositelja, a u takve slučajeve, među ostalim, ubraja i pravo plodouživanja. Prema navedenom, moguće je zaključiti kako osobne služnosti, kao ograničenja vlasnikove pravne vlasti, na poslužnoj stvari načelno manje traju u odnosu na stvarne služnosti, ali njihov sadržaj najčešće predstavlja daleko veće ograničenje vlasnikove pravne vlasti na poslužnoj stvari od sadržaja prava stvarne služnosti.¹¹⁵ Ipak, neprenosivost se odnosi samo na pravo osobne služnosti, dok se izvršavanje sadržaja samog prava kod plodouživanja, za razliku od uporabe, može prenijeti pravnim poslom na druge osobe naplatno ili besplatno.¹¹⁶ Tako ovlaštenik ne mora sam osobno izvršavati osobnu služnost, nego to mogu i njegovi ukućani. Plodouživatelj ima, naime, pravo na sve plodove i potpunu uporabu pa je svejedno tko će to pravo izvršavati.¹¹⁷ Prema tome, plodouživatelj može pravnim poslom prepustiti izvršavanje svojih ovlaštenja drugome.¹¹⁸

6. Odnos prema pravu vlasništva i drugim stvarnim pravima na istoj stvari

Iz same definicije instituta prava služnosti i prava plodouživanja moguće je zaključiti kako je riječ o ograničenom stvarnom pravu na nečijoj stvari, stoga ono predstavlja stanovito ograničenje vlasnika u izvršavanju vlasničkih ovlasti. U teoriji postoji spor o tome prenosi li vlasnik, kad ugovorom osniva služnost, na budućeg ovlaštenika dio svojih vlasničkih ovlasti ili pak osniva potpuno novo pravo, koje dotad nije postojalo. Budući da je pravo vlasništva jedinstveno, ovlasti koje čine njegov sadržaj mogu se otuđiti samo sve u cjelini ili u alikvotnom dijelu. Prema tome, osnutkom služnosti nastalo je novo pravo, u okviru novog pravnog odnosa koji dotad nije postojao.¹¹⁹ Dakle, osnovano pravo služnosti različito je od prava vlasništva te se ravna po posebnim pravilima koja uređuju njegovo stjecanje, izvršavanje i prestanak, kako je uređeno u ZV-u. Kad osnovano pravo služnosti odnosno plodouživanja jednom prestane, pravo se vlasništva glede izvršavanja sadržaja vraća u svoj prvobitni opseg.¹²⁰

¹¹³ čl. 202. st. 3. ZV-a

¹¹⁴ Ustavni sud Republike Hrvatske, URH, U-III-1237/2018 od 12. srpnja 2018., <https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C12582C80035A244/%24FILE/U-III-1237-2018.pdf>

¹¹⁵ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 207

¹¹⁶ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 15.)

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ čl. 204. st. 2. ZV-a

¹¹⁹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 7.

¹²⁰ Ibid.

U pogledu odnosa prava plodouživanja i prava vlasništva na poslužnoj stvari, kao subjektivno stvarno pravo, pravo plodouživanja pravo je s apsolutnim djelovanjem pa tako svatko tko postane vlasnikom poslužne stvari mora trpjeti izvršavanje te služnosti, a isto tako je i svatko treći to dužan poštovati, i ne ometati izvršavanje služnosti na poslužnoj stvari.¹²¹ Također, s obzirom na opseg prava ovlaštenika plodouživanja, vlasniku poslužne stvari zapravo ostaje golo pravo vlasništva; odnosno posredni posjed stvari i pravo raspolaganja dok neposredni posjed poslužne stvari ima plodouživatelj ili netko treći, primjerice osoba kojoj je plodouživatelj prepustio izvršavanje plodouživanja.¹²²

7. Predmet prava plodouživanja

Predmet prava plodouživanja je poslužna stvar; nepokretna, pokretna ili pravo sa svim svojim pripadnostima.¹²³ Iz ove je zakonske odredbe moguće uočiti važnu razliku u određenju predmeta prava osobne služnosti u odnosu na stvarne služnosti, koje postoje isključivo na nekretninama. Predmet plodouživanja nepotrošna je stvar. Osim što može postojati i na pokretninama (kako na jednoj pokretnini, tako i na više pokretnih stvari zajedno), pravo plodouživanja jedan je od rijetkih slučajeva u kojima i pravo može biti predmet stvarnog prava, uz uvjet da daje plodove ili druge koristi (npr. glavica koja daje kamate).¹²⁴ S obzirom na to da je pravo plodouživanja djeljiva služnost, može postojati i na alikvotnom dijelu poslužne stvari.¹²⁵ Tako je, primjerice, u obrazloženju presude broj: Gž - 1477/2017-2, od 4. prosinca 2017., Županijskog suda u Slavonskom Brodu¹²⁶ vidljivo kako je tužiteljica osnovanost svog tužbenog zahtjeva temeljila na pravu plodouživanja na suvlasničkom dijelu nekretnine tuženika.

¹²¹ Ibid., str. 16.

¹²² Ibid., str. 17.

¹²³ čl. 203. st. 4. ZV-a

¹²⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 38.

¹²⁵ Ibid., str. 38.

¹²⁶ Županijski sud u Slavonskom Brodu, Gž- 1477/2017-2 od 4. prosinca 2017., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2017SbGzB1477A2>

8. Nepravo plodouživanje

Iako su predmet prava plodouživanja nepotrošne stvari, još se u rimskom pravu razvio institut *quasiususfructus*, odnosno nepravo plodouživanje. Razvoju ovog instituta doprinijela je pojava potrošnih stvari kao predmeta služnosti, primjerice, osnivanjem prava plodouživanja na cijelom imanju.¹²⁷ Ako je pravo plodouživanja osnovano na stvari koja je potrošna ili na pravu koje ne daje plodove, to je nepravo plodouživanje.¹²⁸ U tom slučaju, predmet nepravog plodouživanja prelazi u vlasništvo plodouživatelja, a poslužnom se stvari smatra njegova novčana vrijednost koja se vraća vlasniku poslužne stvari po prestanku prava plodouživanja.¹²⁹ Zbog toga što je plodouživatelj stekao vlasništvo poslužne stvari, može njome slobodno raspolagati pa se tako gotovim novcem može za trajanja nepravoga plodouživanja ovlaštenik raspolagati po volji; ali ako je to plodouživanje osnovano na već uloženoj glavnici, ovlaštenik može zahtijevati samo kamate.¹³⁰ Prema svemu navedenom, moguće je uočiti sličnosti instituta nepravog plodouživanja sa zajmom.¹³¹ Ipak, na nepravo se plodouživanje na odgovarajući način primjenjuju pravila o pravu plodouživanja, ako nije što posebno određeno zakonom niti to zahtijeva narav takva plodouživanja.¹³² Prema tome, moguće je zaključiti kako je glavna razlika između nepravog plodouživanja i zajma ta što je nepravo plodouživanje stvarnopravnog karaktera, a zajam obveznopravnog.¹³³ Kod ugovora o zajmu, zajmoprimac se obvezuje vratiti zajmodavcu poslije stanovitog vremena isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće¹³⁴, a kod nepravog plodouživanja vraća se novčana vrijednost stvari. Razliku između ova dva pravna instituta moguće je uočiti i u njihovu trajanju; dok zajam traje do isteka roka ili otkaza, nepravo plodouživanje traje do isteka roka ili smrti ovlaštenika odnosno trajnije je naravi nego ugovor o zajmu.¹³⁵ Zaključno, budući da je volja stranaka bila usmjerena na to da osnuju služnost, na nepravo će se plodouživanje, koliko je to moguće, primjenjivati pravila o plodouživanju.¹³⁶

¹²⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

¹²⁸ čl. 211. st. 1. ZV-a

¹²⁹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

¹³⁰ čl. 211. st. 2. ZV-a

¹³¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

¹³² čl. 211. st. 4. ZV-a

¹³³ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

¹³⁴ čl. 499. st. 1. ZOO-a

¹³⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

¹³⁶ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 125.)

9. Sadržaj prava plodouživanja

Plodouživatelj je ovlašten da se, bez obzira na to kolike su mu potrebe, služi poslužnom stvari u skladu s njezinom namjenom, da je posjeduje kao nesamostalni posjednik te je potpuno za sebe rabi, a njegov je i čisti prihod od čiste vrijednosti te stvari, ali sve to samo u granicama očuvanja sućanstva, što uključuje i očuvanje temeljne namjene poslužne stvari.¹³⁷ Prema svemu navedenom, moguće je zaključiti kako, dok traje pravo plodouživanja, vlasnik poslužne stvari može svoje vlasničke ovlasti izvršavati u vrlo suženom opsegu. I sam ZV propisuje kako vlasnik poslužne stvari svoje pravo vlasništva smije izvršavati ako time ne vrijeđa plodouživateljevo pravo,¹³⁸ dajući time plodouživateljevim pravima prednost pred vlasničkim ovlaštenjima. Takvo je stajalište zauzeo i Županijski sud u Zadru u presudi broj: Gž 24/2018-2, od 19. siječnja 2018.,¹³⁹ kojom je odbio žalbu tuženice i potvrdio prvostupanjsku presudu u kojoj sud nalaže tuženici, odnosno vlasnici nekretnine da preda stan slobodan od osoba i stvari u isključivi posjed tužiteljici u čiju je koristi osnovano pravo plodouživanja na predmetnoj nekretnini usprkos navodima tuženice kako predmetna nekretnina predstavlja jedini dom te da nema drugih nekretnina. Županijski sud u Varaždinu u obrazloženju je presude broj: Gž. 180/08-02, od 19. veljače 2008., zaključio kako tužiteljica kao ovlaštenica prava plodouživanja ima pravo na neposredan posjed predmetne stvari (tuženičinog suvlasničkog dijela), što isključuje tuženičino pravo na neposredan i samostalan posjed dijela predmetne nekretnine, a što u konačnici isključuje i pravo držanja njenih pokretnina u tom stanu.¹⁴⁰ U slučaju kada je poslužna nekretnina u vlasništvu više suvlasnika, Županijski sud u Rijeci izrekao je u svojoj odluci broj: Gž 1432/2016-2, od 8. veljače 2017., kako svaki od njih mora trpjeti da se ovlaštenik prava plodouživanja koje tereti njihovu nekretninu služi nekretninom na način na koji ga ovlašćuje njegovo pravo.¹⁴¹

Sadržaj služnosti određuje vlasnik poslužne stvari, odnosno nositelj prava koje je poslužna stvar svojom voljom ili u sporazumu sa stjecateljem pravnim poslom kojemu je cilj stjecanje služnosti.¹⁴² Pravnim poslom može se pravo služnosti ograničiti i opteretiti na svaki način koji

¹³⁷ čl. 204. st. 1. ZV-a

¹³⁸ čl. 204. st. 3. ZV-a

¹³⁹ Županijski sud u Zadru, Gž 24/2018-2 od 19. siječnja 2018., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2018ZdGzB24A2>

¹⁴⁰ Županijski sud u Varaždinu., Gž.180/08-2 od 19. veljače 2008., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2008GzB180A2>

¹⁴¹ Županijski sud u Rijeci, Gž 1432/2016-2 od 8. veljače 2017., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2016RiGzB1432A2>

¹⁴² čl. 219. st. 2. ZV-a

je moguć, a nije nedopušten niti suprotan pravnoj naravi toga prava.¹⁴³ Potonje su odredbe odraz načela dispozitivnosti. Usvajajući shvaćanje da je unatoč postojećim determinizmima ipak moguća autonomija volje, pravni poreci vide područje mogućeg slobodnog voljnog djelovanja jedino unutar onoga što je faktično moguće i što je po pravu i društvenom moralu dopušteno, odnosno – onoga što nije nedopušteno.¹⁴⁴

10. Osnivanje prava plodouživanja

Služnosti se mogu steći osnivanjem te prelaženjem, a obje mogućnosti postoje u svim zakonodavstvima srednjoeuropskog pravnog kruga.¹⁴⁵ Dok se pravo stvarne služnosti osniva na temelju pravnog posla vlasnika poslužne nekretnine, odluke suda ili druge vlasti ili samog zakona, pravo osobne služnosti (kao i nepravilne) osniva se samo na temelju pravnog posla.¹⁴⁶ Dosjelost, kao način stjecanja prava osobne služnosti nije u našem pravu moguća, jer to pravo nije moguće posjedovati.¹⁴⁷ Na temelju valjanog pravnog posla kojemu je cilj stjecanje služnosti osnivaju se prava služnosti izvođenjem iz vlasništva poslužne stvari, odnosno iz pripadanja prava koje je poslužna stvar, a na način određen zakonom.¹⁴⁸ Pravo služnosti osnovano je kad se ispune sve pretpostavke određene zakonom.¹⁴⁹ Vrlo je važno napomenuti kako onaj tko stekne vlasništvo poslužne stvari na bilo kojem pravnom temelju, stekao ju je opterećenu svakim pravom služnosti koje je njezin teret, osim ako zakonom nije drugačije određeno, kao što je to primjerice slučaj kada je u ovršnom postupku prodana poslužna stvar, a o čemu će biti riječ u poglavlju o ovršnoj prodaji.¹⁵⁰

Pravo plodouživanja osniva se samo na temelju pravnog posla i to ugovora ili oporuke.¹⁵¹ Stjecanje prava plodouživanja na temelju pravnog posla derivativno (izvedeno) je, a budući da je pravo plodouživanja i strogo osobno pravo ono se ne stječe translativno, kao što to primjerice može biti slučaj sa stvarnim služnostima, već isključivo konstitutivno. Odnosno, vlasnik poslužne stvari ne prenosi već postojeće pravo plodouživanja na stjecatelja već na temelju

¹⁴³ čl. 219. st. 3. ZV-a

¹⁴⁴ Gavella, Nikola, op. cit. (bilj. 110.), str. 16

¹⁴⁵ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 213.

¹⁴⁶ Ibid., str. 246.

¹⁴⁷ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, op. cit. (bilj. 23.), str. 332.

¹⁴⁸ čl. 219. st. 1. ZV-a

¹⁴⁹ čl. 218. st. 3. ZV-a

¹⁵⁰ čl. 232. ZV-a

¹⁵¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 21.)

svojih vlasničkih ovlasti osniva novo pravo - pravo plodouživanja.¹⁵² Pravni posao kojemu je cilj osnutak služnosti, osim što mora zadovoljavati opće pretpostavke za valjanost, treba biti i u pisanom obliku ako je poslužna stvar nekretnina.¹⁵³ Tako je, utvrdivši da je ugovor o osnivanju plodouživanja zaključen između tužiteljica i tuženih ništetan, u predmetu Rev 613/2007-2 od 15. lipnja 2007., Vrhovni je sud Republike Hrvatske odredio uspostavu prijašnjeg zemljišnoknjižnog stanja na nekretninama tako da se briše pravo plodouživanja na tim nekretninama s imenima tuženika.¹⁵⁴

Županijski sud u Zagrebu u svojoj odluci broj: Gž-8237/09-02 od 20. travnja 2010.¹⁵⁵ presudio je kako se pravo plodouživanja ne može osnovati jednostranom izjavom vlasnika poslužne stvari, već pravim poslom sa stjecateljem: "Naime, da bi se osnovalo pravo plodouživanja, potrebno je da s jedne strane aktualni vlasnik poslužne nekretnine ovlasti drugu osobu - plodouživatelja - da se služi poslužnom nekretninom, dok je s druge strane potrebno i da ta osoba - plodouživatelj - pristane biti takav ovlaštenik. Dakle, potrebna je i jasno izražena volja druge strane - plodouživatelja - da pristaje na osnivanje toga prava, jer se nikoga ne može siliti da bude ovlaštenik takvog prava ako na to ne pristaje." Isto je stajalište u obrazloženju presude broj: Gž 24/2018-2, od 19. siječnja 2018., zauzeo i Županijski sud u Zadru.¹⁵⁶

Iako se kao jedan od pravnih temelja osnivanja prava plodouživanja navodi oporuka, zapravo će do stjecanja prava plodouživanja doći na temelju zapisa ili legata.¹⁵⁷ Zakon o nasljeđivanju određuje kako oporučitelj može oporukom ostaviti jedan ili više zapisa (legata) ovlašćujući njima neku osobu (zapisovnika, legatara) da od nasljednika ili druge osobe u čiju je korist oporučno raspolagao zahtijeva neko davanje, činjenje, trpljenje ili propuštanje njemu ili nekoj drugoj osobi.¹⁵⁸ Prema tome, zapisovnik neće steći pravo plodouživanja neposredno iz ostavinske mase već tek posredstvom opterećenikove činidbe.¹⁵⁹ Pritom, da bi odredba o zapisu bila valjana, za predmet zapisa treba biti određena činidba koja je moguća, dopuštena i određena, ili barem odrediva, a predmet opterećenikove činidbe može biti neka stvar ili pravo iz ostavinske mase.¹⁶⁰ Županijski je sud u Slavanskom Brodu u obrazloženju presude broj: Gž-

¹⁵² Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 124.)

¹⁵³ čl. 219. st. 4. ZV-a

¹⁵⁴ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 613/2007-2 od 15. lipnja 2007., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2007RevB613A2>

¹⁵⁵ Županijski sud u Zagrebu, Gž-8237/09-02 od 20. travnja 2010., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/SE720B8237S09P2D20100420>

¹⁵⁶ Županijski sud u Zadru, op. cit. (bilj. 137.)

¹⁵⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 19.

¹⁵⁸ čl. 45. ZN-a

¹⁵⁹ Gavella, Nikola, Belaj, Vlado: Nasljedno pravo, Zagreb, 2008., str. 159.

¹⁶⁰ Ibid.

1477/2017-2, od 4. prosinca 2017.,¹⁶¹ tumačio kako je u predmetnom slučaju pravo plodouživanja osnovano dispozicijom tuženika učinjenom u ostavinskom postupku te je na temelju rješenja o nasljeđivanju Općinskog suda uknjiženo na nasljednom dijelu tuženika odnosno tuženik je "u ostavinskom postupku omogućio tužiteljici pravo plodouživanja te ograničio svoje pravo vlasništva složenim rokom (*dies certus an, incertus quando*) nakon ostvarenja kojeg će se njegovo pravo vlasništva temeljem karakteristike rekadentnosti prava vlasništva vratiti u svoj prvobitni obujam". Zapisovnik ima pravo zahtijevati ispunjenje zapisa od osobe koja je oporukom obvezana izvršiti zapis¹⁶² odnosno u slučaju ako nasljednik ne bi sam izvršio ono čime ga je oporučitelj opteretio, legatar tj. budući ovlaštenik prava plodouživanja ima prema njemu obveznopravni zahtjev na ispunjenje legata.¹⁶³ Također, bitno je napomenuti kako pravo zahtijevati ispunjenje zapisa zastarijeva za tri godine od dana kad je zapisovnik saznao za svoje pravo i bio ovlašten zahtijevati ispunjenje zapisa, a najkasnije u roku od pet godina od dana kad je mogao zahtijevati ispunjenje zapisa.¹⁶⁴ Ipak, kako bi pravo plodouživanja doista i nastalo bit će potreban i način stjecanja ovisno o tome što je predmet prava plodouživanja te još neke pravne činjenice, primjerice ostaviteljeva smrt.¹⁶⁵

Kad je poslužna stvar u vlasništvu nekolicine suvlasnika ili zajedničkih vlasnika, samo svi oni suglasno mogu odrediti da se ona optereti služnošću.¹⁶⁶ Ipak, za osnivanje prava plodouživanja na temelju pravnog posla vrijedi drugačije pravilo. Za razliku od osnivanja stvarnih služnosti, pravo plodouživanja kao djeljivu služnost može osnovati i pojedini suvlasnik na svom alikvotnom dijelu.¹⁶⁷ Tako je Županijski sud u Splitu u odluci broj: Gž Zk 589/2017-2 od 14. rujna 2017.¹⁶⁸ zauzeo stav kako osobne služnosti mogu postojati na idealnom dijelu poslužne stvari, a u predmetnom je slučaju bila riječ o osnivanju prava plodouživanja na suvlasničkom dijelu nekretnine, ako je to moguće s obzirom na sadržaj služnosti i narav predmeta, ali uz napomenu kako se pravo plodouživanja u tom slučaju ne može protezati na cijelu poslužnu stvar zbog toga što plodouživatelji ne mogu imati više prava od suvlasnika koji im je dopustio pravo plodouživanja.

¹⁶¹ Županijski sud u Slavonskom Brodu, op. cit. (bilj. 126.)

¹⁶² čl. 51. st. 1. ZN-a

¹⁶³ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 155.)

¹⁶⁴ čl. 59. ZN-a

¹⁶⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 155.)

¹⁶⁶ čl. 219. st. 5. ZV-a

¹⁶⁷ Perkušić, Ante, op. cit. (bilj. 12.), str. 216.

¹⁶⁸ Županijski sud u Splitu, Gž Zk 589/2017-2 od 14. rujna 2017., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2017StGzZkB589A2>

Ni ugovor ni zapis sami za sebe nisu dovoljni za nastanak prava plodouživanja, već je potreban i način stjecanja koji ovisi o vrsti objekta.¹⁶⁹ Tako se pravo plodouživanja na nekretnini osniva uknjižbom toga prava u zemljišnoj knjizi kao tereta na poslužnoj nekretnini, osim ako zakon omogućuje da se služnost osnuje drugačije.¹⁷⁰ Pretpostavke za uknjižbu propisuje ZZK koji određuje kako će se uknjižba dopustiti samo na temelju javnih isprava ili privatnih isprava ispisanih mehaničkim sredstvom pisanja na kojima je istinitost potpisa ovjerovljena na način propisan posebnim zakonom.¹⁷¹ U daljnjim odredbama poglavlja II., člancima 57. - 60. ZZK razrađuje, ovisno o tome na temelju kakvih se isprava predlaže upis, koje sve zakonske pretpostavke trebaju biti ispunjene kako bi uknjižba bila dopuštena. Pravo plodouživanja upisuje se u teretovnicu opterećenog zemljišnoknjižnog tijela.¹⁷² U slučaju da nisu ispunjene sve pretpostavke koje zemljišnoknjižno pravo zahtijeva za uknjižbu, a zatražena je uknjižba prava plodouživanja, predbilježbom će se osnovati to pravo pod uvjetom naknadnog opravdanja toga upisa, ako su ispunjene barem pretpostavke pod kojima pravila zemljišnoknjižnog prava dopuštaju predbilježbu.¹⁷³ Predbilježbom nastupaju jednaki pravni učinci kao i uknjižbom, samo što su uvjetovani naknadnim opravdanjem predbilježbe, odnosno naknadnim ispunjenjem pretpostavki koje nisu postojale u času podnošenja prijedloga za upis pa se zbog toga nije mogla provesti uknjižba.¹⁷⁴ Predbilježba djeluje dok ne bude opravdana ili izbrisana; opravdanjem se pretvara u uknjižbu s učinkom od časa kad je prijedlog za predbilježbu bio podnesen, odnosno *ex tunc*.¹⁷⁵ Na nekretninama koje nisu upisane u zemljišne knjige, pravo plodouživanja osniva se polaganjem u sud ovjerovljene isprave sposobne za upis prava u zemljišnu knjigu, kojom vlasnik nekretnine dopušta uknjižbu služnosti na njoj; za to polaganje uzima se da je uknjižba, odnosno predbilježba i na odgovarajući se način primjenjuju pravila o stjecanju tim upisom u zemljišnu knjigu.¹⁷⁶

Pravo plodouživanja na pokretnoj stvari osniva se predajom te stvari stjecatelju u nesamostalni posjed na temelju valjano očitovane volje vlasnika usmjerene na to da se stjecatelju izvede pravo služnosti, ako zakonom nije drugačije određeno.¹⁷⁷ Kad je vlasnik sklopio više pravnih poslova radi osnutka prava osobne služnosti na istoj stvari kao poslužnoj, a te služnosti ne bi

¹⁶⁹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 155.)

¹⁷⁰ čl. 220. st. 1. ZV-a

¹⁷¹ čl. 57. st. 1. ZZK-a

¹⁷² čl. 24. st. 1. ZZK-a

¹⁷³ čl. 220. st. 2. ZV-a

¹⁷⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 310.

¹⁷⁵ čl. 65. ZZK-a

¹⁷⁶ čl. 220. st. 3. ZV-a

¹⁷⁷ čl. 222. st. 1. ZV-a

mogle istodobno postojati na istoj stvari, osnovana je ona od njih za koju je stvar prije predana, ako su ispunjene i sve druge pretpostavke za stjecanje te iste služnosti.¹⁷⁸ Druge osobe koje su s vlasnikom sklopile pravni posao usmjeren na osnivanje prava plodouživanja, a nije im izvršena predaja stvari koja ispunjava uvjete načine stjecanja prava plodouživanja, nisu stekli pravo plodouživanja i njihovi odnosi prema vlasniku poslužne stvari ostaju u okvirima obveznopravnog odnosa.¹⁷⁹

11. Plodoužiteljeva prava i dužnosti

Kako je već rečeno, plodoužitelj prije svega ima pravo na uporabu i korištenje poslužne stvari, bez obzira na to kolike su mu potrebe. Što se tiče opsega ovlaštenja, pravo plodouživanja jednako je onome koje pripada samom vlasniku, uz jedino ograničenje, da čuva i sačuva bit (sućanstvo) stvari kako bi je vlasniku, po prestanku ovlaštenja, mogao vratiti.¹⁸⁰ Tako je primjerice Vrhovni sud u obrazloženju presude broj: Rev x 709/2014-2, od 18. studenoga 2014., naveo kako je tuženik dirao u sućanstvo stvari kada je oštetio zidove i stropove uslijed odvajanja i odnošenja stvari koje je uložio u prostor; rasvjetna tijela, utičnice, obloge zidova, itd.¹⁸¹

Osim toga, plodoužitelj ima pravo na sav prihod koji poslužna stvar daje bez umanjenja sućanstva, ali on snosi troškove i terete određene ZV-om.¹⁸² Prihod poslužne stvari čine svi plodovi i druge koristi koje stvar daje bez umanjenja sućanstva, a blago nađeno u poslužnoj stvari nije prihod plodoužitelja.¹⁸³ Prema tome, osim što ima pravo na obične prirodne plodove, plodoužitelj ima pravo i na izvanredne plodove uz uvjet da su u skladu s namjenom stvari i da ih javnopravni propisi ne zabranjuju samom vlasniku poslužne stvari.¹⁸⁴ Što se tiče trenutka stjecanja plodova i svega ostalog što se odvojilo od stvari ne umanjujući njezino sućanstvo, plodoužitelj ih stječe njihovim odvajanjem.¹⁸⁵ ZV izrijekom određuje kako ovo pravilo vrijedi i za najamnine, zakupnine, kamate i druge prihode koje stvar daje posredovanjem nekog pravnog odnosa (civilne plodove), ali s time da je plodoužiteljevo ono što se od toga

¹⁷⁸ čl. 222. st. 2. ZV-a

¹⁷⁹ Perkušić, Ante, loc. cit. (bilj. 165.)

¹⁸⁰ Ustavni sud Republike Hrvatske, U-III/597/2018 od 26. veljače 2020., <https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C125851A003EAE5C/%24FILE/U-III-597-2018.pdf>

¹⁸¹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev x 709/2014-2 od 18. studenog 2014., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014RevxB709A2>

¹⁸² čl. 205. st. 1. ZV-a

¹⁸³ čl. 205. st. 2. ZV-a

¹⁸⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 39.

¹⁸⁵ čl. 205. st. 3. ZV-a

odnosi na razdoblje trajanja prava plodouživanja, bez obzira na to kad je dospjelo i je li ubrano; ostalo pripada vlasniku poslužne stvari, pa on to može zahtijevati.¹⁸⁶ Tako bi primjerice, u slučaju kada bi nekretnina opterećena pravom plodouživanja bila dana u najam, najamnina kao civilni plod pripadala plodouživatelju, a ne vlasniku. Priraštaj poslužne stvari pripada vlasniku, ali se i na njega proširuje pravo plodouživanja.¹⁸⁷ Također, bitno je napomenuti kako, u slučaju da neka korist koju daje poslužna stvar predstavlja umanjnje njezine supstance, plodouživatelj ne bi na nju imao pravo budući da to nije plod.¹⁸⁸

Međutim, ZV plodouživatelju nameće i određene dužnosti pa tako plodouživatelj snosi sve troškove za uporabu i iskorištavanje poslužne stvari, bez obzira na to koliko je prihod ostvaren.¹⁸⁹ Također, plodouživatelj je dužan kao dobar domaćin održavati poslužnu stvar u stanju u kojem ju je primio te snositi troškove redovitog održavanja i obnavljanja stvari, javne obveze s njom u svezi (porezne i sl.), realne terete koji je opterećuju, a i kamate na tražbine osigurane hipotekom na njoj; ali to je plodouživatelj dužan snositi samo u granicama vrijednosti koja ostaje kad se od prihoda koje plodouživatelj stječe od ubiranja plodova odbiju prethodno navedeni troškovi.¹⁹⁰ Prema visini granice postavljene na čisti prihod od poslužne stvari, moguće je uočiti kako je zakonodavac pristupio normiranju imajući na umu ekonomsku svrhu osnivanja prava plodouživanja, pazeći pritom kako ne bi opteretio plodouživatelja i ugrozio njegovu materijalnu egzistenciju.

Za razliku od redovnih troškova, troškove izvanrednih popravaka i obnove stvari u načelu snosi vlasnik poslužne stvari.¹⁹¹ U slučaju nastanka potrebe izvanrednih popravaka i obnove stvari ZV prije svega propisuje plodouživateljevu dužnost da bez odgađanja o tome obavijesti vlasnika stvari ili onoga tko za vlasnika upravlja tom stvari.¹⁹² Ako vlasnik poslužne stvari obavi nužne izvanredne popravke ili izvanredna obnavljanja poslužne stvari, plodouživatelj mu je dužan naknaditi kamate na vrijednost onoga što je vlasnik utrošio, u omjeru u kojem se time poboljšalo njegovo plodouživanje.¹⁹³ Iznimno, ZV propisuje plodouživateljevu dužnost snošenja troškova izvanrednog popravka i izvanredne obnove stvari ako ih je sam skrivio ili ih je prouzročila osoba za koju on odgovara.¹⁹⁴

¹⁸⁶ čl. 205. st. 4. ZV-a

¹⁸⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 183.)

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ čl. 205. st. 5. ZV-a

¹⁹⁰ čl. 205. st. 6. ZV-a

¹⁹¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 40.

¹⁹² čl. 206. st. 1. ZV-a

¹⁹³ čl. 206. st. 2. ZV-a

¹⁹⁴ čl. 206. st. 4. ZV-a

Budući da su plodoužiteljeva prava na uporabu poslužne stvari široko postavljena, kako bi zaštitio vlasnikova prava u smislu očuvanja same poslužne stvari, zakonodavac propisuje mogućnost vlasnika da od plodoužitelja zahtijeva primjerno osiguranje kad je ugroženo sućanstvo poslužne stvari, a to će biti kad postoji opasnost da će se zbog načina na koji plodoužitelj rabi i iskorištava stvar njezina vrijednost smanjiti.¹⁹⁵ Samo osiguranje za eventualnu buduću štetu, koju bi vlasnik mogao pretrpjeti, daje se po pravilima o založnom pravu.¹⁹⁶ Ozbiljnosti ovog instituta i visini stupnja zaštite doprinosi i mogućnost vlasnika poslužne stvari da, u slučaju da plodoužitelj ne dâ osiguranje koje se obvezao dati ili koje je sud odredio, zahtijeva od suda da ukine plodouživanje uz vlasnikovo plaćanje pravedne naknade za nj.¹⁹⁷ Ako sud, s obzirom na okolnosti slučaja, procijeni da je umjesto ukinuća prava plodouživanja bolje postaviti upravitelja poslužne stvari kad to zahtijeva plodoužitelj o svome trošku, postaviti će upravitelja i bez odgode sastaviti popis i procjenu poslužne stvari.¹⁹⁸ Prema tome, moguće je uočiti dva načina kako plodoužitelj može dati osiguranje; prvi je način dobrovoljno, a drugi je prisilno, odnosno odlukom suda. Što se tiče popisa poslužnih stvari, važno je napomenuti kako ZV propisuje mogućnost da, radi lakšeg dokazivanja uzajamnih tražbina, vlasnik i plodoužitelj sastave ovjerovljeni popis svih poslužnih stvari s naznakom njihove vrijednosti u vrijeme sastavljanja i procjene.¹⁹⁹ Nedostaje li popis i procjena svih poslužnih stvari, predmnijeva se da je plodoužitelj primio u uporabljivom stanju poslužnu stvar srednje kakvoće, sa svim pripadnostima potrebnim za uredno plodouživanje.²⁰⁰ Ovu bi mogućnost svakako trebalo imati na umu prilikom osnivanja prava plodouživanja kako bi se i vlasnik poslužne stvari i plodoužitelj osigurali od kasnijih mogućih neslaganja.

Prema ZV-u, ni plodoužitelj ni vlasnik poslužne stvari nisu dužni obavljati poboljšice. U slučaju ako je plodoužitelj bez sporazuma s vlasnikom učinio poboljšice, ZV mu priznaje *ius tollendi*, odnosno ovlašten je odvojiti i sebi uzeti ono što je dodao, ako je to moguće bez oštećenja stvari, ali naknadu za poboljšice može zahtijevati samo ako bi to bio ovlašten kao poslovođa bez naloga.²⁰¹ Zakon o obveznim odnosima određuje kako se obavljanju tuđeg posla bez naloga ili ovlaštenja može pristupiti samo ako posao ne trpi odgađanje te predstoji šteta ili propuštanje očite koristi.²⁰² Također, ZOO propisuje i dužnost poslovođe, u ovom slučaju

¹⁹⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 41.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ čl. 209. st. 2. ZV-a

¹⁹⁸ čl. 209. st. 3. i 4. ZV-a

¹⁹⁹ čl. 208. st. 1. ZV-a

²⁰⁰ čl. 208. st. 2. ZV-a

²⁰¹ čl. 207. st. 3. ZV-a

²⁰² čl. 1121. ZOO-a

plodouživatelja, da što prije obavijesti gospodara posla, odnosno vlasnika poslužne stvari, i nastavi započeti posao, ako mu je to razumno moguće, dok ovaj ne bude mogao preuzeti brigu o njemu, a nakon završenog posla dužan je i položiti račun i ustupiti gospodaru posla sve što je pribavio obavljajući njegov posao.²⁰³ Kao i kod održavanja poslužne stvari, prilikom postupanja plodouživatelja kao poslovođe bez naloga zakon propisuje standard pažnje dobrog domaćina. Prema tome, plodouživatelj koji je postupio u svemu kako treba prilikom obavljanja poboljšica i radio ono što su okolnosti zahtijevale, ima pravo zahtijevati od vlasnika poslužne stvari da mu naknadi sve nužne i korisne izdatke te da mu naknadi pretrpljenu štetu, čak i ako očekivani rezultat nije postignut.²⁰⁴ Plodouživatelju pripada i primjerena naknada za trud ako je otklonio štetu od gospodara posla ili ako mu je pribavio korist koja odgovara u svemu njegovim namjenama i potrebama.²⁰⁵

Također, nakon prestanka prava plodouživanja jedna je od plodouživateljevih dužnosti i predati posjed poslužne stvari kako je detaljnije objašnjeno u poglavlju povrat stvari.

12. Vlasnikove dužnosti

Iz same definicije osobnih služnosti, a potom i prava plodouživanja, moguće je zaključiti kako je uređenje ovog instituta takvo da od vlasnika poslužne stvari zahtijeva pasivno držanje. Prema tome, osim što je dužan trpjeti izvršavanje plodouživateljevih ovlasti te mu je zbog njih izvršavanje prava vlasništva ograničeno tako da ga smije izvršavati ako time ne vrijeđa plodoužiteljevo pravo, ZV se ne upušta u iscrpnu razradu prava i dužnosti vlasnika poslužne stvari. Imajući na umu svrhu i opća obilježja služnosti, to je i sasvim razumljivo.

Vlasnik nije u načelu dužan ništa trošiti za redovito održavanje i obnavljanje svoje stvari, niti za poboljšice.²⁰⁶ Štoviše, ZV propisuje kako plodouživatelj nije dužan dopustiti da vlasnik obavlja poboljšice na poslužnoj stvari koje nisu nužne, osim ako mu se vlasnik obveže dati punu odštetu za uporabu i prihod koji plodouživatelj gubi zbog obavljanja radova.²⁰⁷ Ova zakonska odredba također govori u prilog tome kako je zakonodavac odlučio prednost dati plodoužiteljevim pravima na uštrb vlasničkih, a u konačnici je vidljiva i namjera da zaštiti plodoužiteljev položaj. U slučaju da je plodouživatelj dopustio vlasniku da izvrši poboljšice

²⁰³ čl. 1122. st. 1. i 2. ZOO-a

²⁰⁴ čl. 1124. st. 1. ZOO-a

²⁰⁵ čl. 1124. st. 2. ZOO-a

²⁰⁶ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 193.)

²⁰⁷ čl. 207. st. 1. ZV-a

te zahtijevao odštetu za uporabu i prihod koji je zbog obavljanja radova izgubio, vlasnik poslužne stvari ima pravo zahtijevati da se od te odštete odbije korist koju plodouživatelj ima od poboljšica.²⁰⁸ Ovom odredbom zakonodavac uspostavlja ravnotežu između opterećene i ovlaštene strane sprečavajući da svi troškovi padnu na teret vlasnika poslužne stvari. Imajući na umu iznos troškova obavljanja radova, odštete za uporabu i prihod koju plodouživatelj gubi, a i samu trajnost prava plodouživanja te u vezi s tim vremensku odgodu izravne koristi vlasnika poslužne stvari, moguće je pretpostaviti kako bi se, u slučaju kada ZV ne bi propisivao prethodno navedeno pravo, manji broj vlasnika upuštao u obavljanje poboljšica.

ZV propisuje vlasnikovu dužnost popravka poslužne stvari tek u slučaju nužnosti izvanrednih popravaka stvari, a i to ne u svim slučajevima. Kako je već rečeno, u slučaju ako su zbog dotrajalosti ili više sile postali nužni izvanredni popravci ili obnova stvari od vlasnika se ne može tražiti da stvar popravi ili obnovi, ali će to ipak pasti na vlasnikov teret po prestanku plodouživanja.²⁰⁹ Tada će plodouživatelj koji je sam popravio odnosno obnovio stvar biti ovlašten od vlasnika zahtijevati naknadu kao poštenu posjednik ili zahtijevati primjerenu naknadu za plodouživanje koje je izgubio zbog propuštenog građenja.²¹⁰

13. Zaštita prava plodouživanja

Budući da stvarna prava djeluju prema svakome kao privatna pravna vlast njihovog nositelja koju svatko treba poštovati, svaka je osoba potencijalni povreditelj svakog stvarnog prava. To pravo vrijeda ona osoba koja glede neke stvari bespravno izvršava čine (akte) faktične vlasti koji su u suprotnosti s onom pravnom vlašću koja na temelju stvarnog prava pripada njegovu nositelju. Pravni poredak stavlja nositelju stvarnog prava na raspolaganje pravna sredstva za zaštitu od takvih bespravnih čina. Bude li mu stvarno pravo povrijeđeno, nastat će za njega pravo da od suda (odnosno druge nadležne vlasti) ishodi zaštitu svojeg povrijeđenog stvarnog prava (tzv. pravozaštitni zahtjev).²¹¹ U hrvatskom pravnom sustavu, zaštita stvarnih prava te slijedom toga i prava plodouživanja povjerena je sudovima.²¹² Svatko ima pravo da zakonom

²⁰⁸ čl. 207. st. 2. ZV-a

²⁰⁹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 193.)

²¹⁰ čl. 206. st. 3. ZV-a

²¹¹ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 88.)

²¹² čl. 3. st. 2. Zakona o sudovima NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, dalje: ZS

ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.²¹³

Ovlaštenik prava plodouživanja ima za zaštitu svog prava na raspolaganju opća sredstva kao i svi nositelji stvarnih prava te zahtjev odnosno tužbu specifičnu za zaštitu služnosti. U opća se sredstva ubrajaju 1. samopomoć i tužba zbog smetanja posjeda, 2. obveznopravni zahtjev radi ispunjenja ugovora o osnivanju prava plodouživanja, a u obzir dolaze i 3. prejudicijelna tužba radi utvrđenja da služnost postoji kad je dopuštena po pravilima procesnog prava te 4. sredstva za zaštitu knjižnih prava po pravilima zemljišnoknjižnog prava.²¹⁴

Prema ZV-u, u našem se suvremenom stvarnopravnom poretku mogu posjedovati prava, ali jedino prava stvarnih služnosti.²¹⁵ Prema tome, plodouživatelj kao ovlaštenik osobne služnosti posjednik je stvari koja predstavlja poslušno dobro, a ne posjednik prava plodouživanja.²¹⁶ Pravo na zaštitu posjeda specifično je subjektivno pravo posjednika koje smetanjem njegova posjeda nastaje za nj na temelju zakona, ovlašćujući ga da štiti svoj posjed od tog smetanja, bilo putem samopomoći bilo putem suda u posebnom parničnom postupku za zaštitu posjeda.²¹⁷ Pravo na zaštitu posjeda nastaje za posjednika samovlasnim smetanjem njegova posjeda, bilo da ga drugi uznemirava u posjedu ili mu ga je oduzeo.²¹⁸ Kojim će od dva predviđena puta ostvarivati svoje pravo na zaštitu, ovisi naravno o volji posjednika-ovlaštenika prava na posjedovnu zaštitu, ali i o situaciji u kojoj ga ostvaruje. Treba upozoriti kako je samopomoć dopuštena samo pod određenim zakonskim pretpostavkama, a neke specifičnosti sudske posjedovne zaštite mogu u nekim slučajevima biti prepreka tome da posjednik putem suda ostvaruje svoje pravo na zaštitu posjeda.²¹⁹

Što se tiče ostvarivanja prava na zaštitu posjeda putem suda, ZPP uređuje i predviđa poseban sudski postupak – postupak u parnicama zbog smetanja posjeda u Glavi dvadeset osmoj. Pravila ovog sumarnog i hitnog postupka postavljena su tako da omogućuju što efikasniju zaštitu posjeda putem suda, makar i na uštrb nekih važnih pravnih garancija što ih daju opća pravna pravila.²²⁰ Tako će se raspravljanje o tužbi zbog smetanja posjeda ograničiti samo na raspravljanje i dokazivanje činjenica posljednjeg stanja posjeda i nastalog smetanja. Isključeno

²¹³ čl. 4. st. 1. ZS-a

²¹⁴ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 24.

²¹⁵ čl. 10. st. 5. ZV-a

²¹⁶ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, op. cit. (bilj. 23.), str. 333.

²¹⁷ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 243.

²¹⁸ čl. 21. st. 1. ZV-a

²¹⁹ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 244.

²²⁰ Ibid., str. 248.

je raspravljanje o pravu na posjed, o pravnoj osnovi, savjesnosti ili nesavjesnosti posjeda ili zahtjevima za naknadu štete.²²¹ Osim prethodno navedenog, ZV određuje kako je isključeno raspravljanje i odlučivanje o pravu na posjed bez obzira na to koliko bi smetanje posjeda bilo u kakvu društvenom, javnom ili sličnom interesu.²²² Prema svemu navedenom, u slučaju da plodouživatelj kojemu je posjed poslužne stvari samovlasno smetan odluči tražiti sudsku zaštitu, ovlašten je od suda zahtijevati da se utvrdi čin smetanja njegova posjeda, naredi uspostava posjedovnog stanja kakvo je bilo u času smetanja, te zabrani takvo ili slično smetanje ubuduće.²²³ Sud će u postupku zbog smetanja posjeda odlučiti rješenjem.²²⁴ Tako je i Županijski sud u Splitu u obrazloženju rješenja broj: Gž 670/2018-2, od 25. srpnja 2019., naveo kako o navedenom zahtjevu, kako njegovu deklaratornom dijelu (utvrđenja čina smetanja), tako i onom kondemnatornom (uspostavljanju ranijeg posjedovnog stanja i zabrani takvog smetanja ubuduće) odlučuje se izrekom (dispozitivom) konačnog rješenja o zatraženoj posjedovnoj zaštiti te pritom valja naglasiti da samo utvrđenje tužiteljeva posjeda i čina smetanja tog posjeda nema obilježje deklaratornog elementa izreke rješenja o smetanju posjeda, već je sastavni dio kondemnatornog dijela.²²⁵ Za zahtijevanje sudske zaštite posjeda aktivno je legitimiran posljednji, faktični i mirni posjednik stvari ili prava, čiji je posjed samovlasno smetan, kako neposredni tako u načelu i posredni posjednik bilo kojeg stupnja te svaki suposjednik, a i nasljednik takvog posjednika.²²⁶ Pasivno je legitimirana osoba koja je poduzela čin smetanja, uznemirivši ili oduzevši tuđi posjed.²²⁷

Kako bi ostvarivanje prava na zaštitu posjeda putem samopomoći bilo dopušteno, ZV propisuje kumulativno ispunjenje tri pretpostavke; 1. posjedu prijeti neposredna opasnost, 2. samopomoć je nužna jer bi sudska pomoć stigla prekasno i 3. za zaštitu posjeda ne smije biti primijenjena sila veće jakosti nego li je primjerena okolnostima.²²⁸ Bitno je napomenuti kako ZV propisuje subjektivni i objektivni rok za ostvarivanje prava na zaštitu posjeda pa tako ono prestaje protekom roka od trideset dana od dana kada je smetani saznao za čin smetanja i počinitelja, a najkasnije godinu dana od nastalog smetanja.²²⁹ Odnosno, ako bi se posjednik poslužio nekim činom samopomoći nakon isteka tih rokova, dakle nakon što više ne bi imao pravo na zaštitu

²²¹ čl. 441. ZPP-a

²²² čl. 22. St. 2. ZV-a

²²³ čl. 22. st. 1. ZV-a

²²⁴ čl. 129. st. 1. ZPP-a

²²⁵ Županijski sud u Splitu, Gž 670/2018-2 od 25. srpnja 2019., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2018StGzB670A2>

²²⁶ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 5.), str. 251.

²²⁷ Ibid., str. 254.

²²⁸ Ibid., str. 247.

²²⁹ čl. 21. st. 3. ZV-a

posjeda – taj bi njegov čin bio samovlastan.²³⁰ Zaključno, iako posjedniku stoje na raspolaganju i sudska zaštita i zaštita putem samopomoći, pravni poredak potiskuje u stranu ostvarivanje prava na zaštitu posjeda putem samopomoći, dajući prednost sudskom putu zaštite.²³¹

Prema ZOO, u zasnivanju obveznih odnosa i ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa sudionici su dužni pridržavati se načela savjesnosti i poštenja.²³² Poštovanje ovog načela između ostalog znači i pokazivati spremnost na potpuno i valjano ostvarivanje i ispunjenje ugovorom preuzetih obveza.²³³ Sudionik u obveznom odnosu dužan je ispuniti svoju obvezu i odgovoran je za njezino ispunjenje.²³⁴ Odnosno, vjerovnik u obveznom odnosu ovlašten je zahtijevati ispunjenje obveze, a dužnik je dužan ispuniti je savjesno kako ona glasi te u slučaju kada dužnik ne ispuni obvezu ili zakasni s njezinim ispunjenjem, vjerovnik ima pravo zahtijevati ispunjenje obveze i popravljavanje štete koju je zbog toga pretrpio.²³⁵ Prema tome, ugovaratelji su dužni postupati prema ugovoru i ono što su ugovorili obvezuje ih u potpunosti te od toga u pravilu ne mogu jednostrano odustati niti mogu jednostrano mijenjati sadržaj ugovora.²³⁶ Ovim je odredbama ZOO-a istaknuto načelo poštovanja ugovorne discipline u ispunjavanju obveza koje se primjenjuje na sve sudionike obveznih odnosa bez obzira na izvore iz kojih su nastali.²³⁷ Sukladno tome, a budući da je jedan od načina osnivanja prava plodouživanja sklapanje ugovora o osnivanju prava plodouživanja, u slučaju da pasivna strana odugovlači ili odbija osnivanje ugovorene služnosti, aktivna strana ima pravo na zaštitu putem obveznopravnog zahtjeva radi ispunjenja ugovora o osnivanju služnosti.²³⁸ Drugim riječima, ako jedan ugovaratelj ne ispunjava ugovorom preuzete obveze, drugi može tužbom zahtijevati da ga sud obveže presudom na ispunjenje obveze, bilo u cijelosti ili u manjkajućem dijelu.²³⁹

Što se tiče specifične tužbe kojom ovlaštenik štiti svoje pravo služnosti naziva se u teoriji prema nazivu iz Justinijanova doba *actio confessoria*.²⁴⁰ Zahtjev za poštovanje prava služnosti ovlaštenik prava služnosti ima pravo zahtijevati od vlasnika poslužne stvari da prizna i trpi

²³⁰ Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 226.)

²³¹ Ibid., str. 249.

²³² čl. 4. ZOO-a

²³³ Gorenc, Vilim, Belanić, Loris, Momčinović, Hrvoje, Perkušić, Ante, Pešutić, Andrea, Skaloper, Zvonimir, Vukelić, Mario, Vukmir, Branko, Komentar Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2014., str. 9.

²³⁴ Pavlović, Mladen, *Dužno ponašanje sudionika u ispunjavanju obveza*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 3/2014, str. 575. - 600., str. 576.

²³⁵ čl. 342. st. 1. i 2. ZOO-a

²³⁶ Gorenc, Vilim, Belanić, Loris, Momčinović, Hrvoje, Perkušić, Ante, Pešutić, Andrea, Skaloper, Zvonimir, Vukelić, Mario, Vukmir, Branko, op. cit. (bilj. 231.), str. 13.

²³⁷ Pavlović, Mladen, op.cit. (bilj. 232.), str. 577.

²³⁸ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 212.)

²³⁹ Pavlović, Mladen, op.cit. (bilj. 232.), str. 583.

²⁴⁰ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 25.

njegovo pravo služnosti kao teret na poslužnoj stvari te da trpi izvršavanje ovlaštenikova prava na njoj, odnosno da propušta činiti na njoj ono što je zbog ovlaštenikova prava dužan propuštati; isto ima pravo zahtijevati i od svake druge osobe koja svojim činima nijeće njegovo pravo služnosti ili ga samovlasno onemogućuje ili uznemirava u izvršavanju toga prava.²⁴¹ Kod prava plodouživanja, aktivno su legitimirani svaki pojedini od više ovlaštenika istog prava služnosti plodouživanja.²⁴² Pasivno je legitimiran prije svega vlasnik poslužne stvari. Ipak, ZV određuje kako pasivno legitimiran može biti i svatko treći koji svojim činima nijeće tužiteljevo pravo plodouživanja iz čega je vidljivo apsolutno djelovanje stvarnih prava.²⁴³ Kako bi tužitelj uspio u postupku pred sudom, mora dokazati svoje pravo plodouživanja i tuženikov čin kojim smeta izvršavanje tog prava, a to će učiniti tako da dokaže pravni temelj i način stjecanja, a ako je pravo plodouživanja stekao pravnim poslom, što će kod prava plodouživanja redovito biti i slučaj, mora dokazati i vlasništvo prednika.²⁴⁴ Pravo podnošenja tužbe zastarijeva, odnosno prestaje protekom roka od dvadeset godina od kad je ovlašteniku služnosti oduzet posjed toga prava.²⁴⁵ Po vrsti povrede zbog koje se podiže, *actio confessoria* vrlo je slična vlasnikovoj tužbi *actio negatoria*, budući da obje štite nositelja subjektivnog prava od uznemiravanja pri ostvarivanju sadržaja njegova prava od strane od trećih osoba.²⁴⁶

Slično kao i kod zaštite prava vlasništva, i kod prava plodouživanja moguća je publicijanska *actio confessoria* ili kako je naziva ZV - tužba predmnijevanoga ovlaštenika služnosti, na koju se supsidijarno i na odgovarajući način i primjenjuju pravila o tužbi predmnijevanog vlasnika.²⁴⁷ Pravo na zaštitu svojega predmnijevanoga prava služnosti ima, poput onoga koji je dokazao svoje pravo služnosti, i onaj koji u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom dokaže pravni temelj i istiniti način svoga stjecanja posjeda te služnosti.²⁴⁸

ZV sadrži i odredbu koja uređuje zaštitu od povrede upisom u zemljišnoj knjizi upućujući ovlaštenika kako se, u slučaju povrede prava plodouživanja nevaljanim upisom, ima pravo štititi sredstvima koja za zaštitu knjižnih prava daju pravila zemljišnoknjižnoga prava odnosno brisovnom tužbom.²⁴⁹ Na preinaku sadržaja na odgovarajući se način primjenjuje ono što je određeno za osnivanje stvarnih tereta na temelju pravnoga posla, odnosno preinaka je dopuštena

²⁴¹ čl. 233. st. 1. ZV-a

²⁴² čl. 233. st. 2. ZV-a

²⁴³ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 238.)

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ čl. 233. st. 3. ZV-a

²⁴⁶ Klarić, Petar, Vedriš, Martin, loc. cit. (bilj. 214.)

²⁴⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 238.)

²⁴⁸ čl. 235. st. 1. ZV-a

²⁴⁹ čl. 236. st. 1. ZV-a

samo u sporazumu s vlasnikom poslužne stvari i to tako da ne ometa dotadašnji način izvršavanja ostalih stvarnih prava na opterećenoj nekretnini, a u tom slučaju i u sporazumu s ovlaštenicima tih prava.²⁵⁰ Plodouživatelj je kao nositelj knjižnog prava koje je povrijeđeno uknjižbom u korist neke osobe ovlašten radi zaštite tog svog prava zahtijevati brisanje svake uknjižbe koja ga vrijeđa i uspostavu prijašnjeg zemljišnoknjižnog stanja sve dok ne nastupe činjenice na temelju kojih bi mu povrijeđeno knjižno pravo i tako trebalo prestati, ako zakonom nije drugačije određeno.²⁵¹ Brisovna tužba ili tužba za brisanje predstavlja sudsku zaštitu zbog povrede knjižnih prava nositelja knjižnog prava, a ta je povreda učinjena nevaljanim ili neistinitim upisom, a po svojoj je pravnoj prirodi deklaratorna.²⁵² ZZK izričito navodi kako je aktivno legitimiran nositelj knjižnog prava te će prema tome aktivno legitimiran biti onaj ovlaštenik prava plodouživanja koji je u zemljišnoj knjizi bio upisan prije provedbe nevaljanog, neistinitog upisa. S druge strane, pasivno će legitimirana biti osoba koja je nevaljanim, neistinitim upisom - uknjižbom - upisana u zemljišnu knjigu kao nositelj knjižnog prava, odnosno svaka treća osoba u čiju bi korist neposredni stjecatelj raspolagao nevaljano upisanim knjižnim pravom.²⁵³

14. Prestanak prava plodouživanja

Razloge prestanka služnosti općenito moguće je sistematizirati u dvije grupe; one koji vrijede za sva stvarna prava i one koji vrijede za stvarna prava na tuđoj stvari uz jedan razlog specifičan za služnosti, a to je neizvršavanje.²⁵⁴ Pravo plodouživanja prestaje propašću poslužne stvari, s čime je izjednačeno i stavljanje poslužne stvari izvan pravnog prometa, ali čim se stvar vrati u prijašnje stanje, pravo plodouživanja oživljava.²⁵⁵ Prema tome, pravo plodouživanja propašću stvari prestaje pod uvjetom da stvar ne bude vraćena u prijašnje stanje.²⁵⁶ Ipak, ZV za pravo plodouživanja propisuje iznimku u slučajevima kada je nakon propasti poslužne stvari nastalo pravo koje je nadomješta (pravo na naknadu, na osigurninu i sl.). U tom slučaju, pravo

²⁵⁰ čl. 236. st. 2. i čl. 250. st.1. ZV-a

²⁵¹ čl. 150. st. 1. ZZK-a

²⁵² Kontrec, Damir: *Postupci ispravka upisa u zemljišnoj knjizi (ispravak pogrešnog upisa, brisovna tužba, ispravni postupak – rasprava za ispravak, tužba za ispravak)*; Baretić, Marko, Jelčić, Olga, Josipović, Tatjana, Kontrec, Damir, Pahić, Damir, Petrović, Siniša, Sessa, Đuro: *Nekretnine kao objekti imovinskih prava - prilagodba propisima EU, raspolaganje nekretninama, katastar, zemljišne knjige, posredovanje*, Zagreb, 2008., str. 150.

²⁵³ Ibid., str. 152.

²⁵⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 238.)

²⁵⁵ čl. 237. st. 1. i 237. st. 2. ZV-a

²⁵⁶ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 26.

plodouživanja nije prestalo, već i dalje postoji na tom nadomjestku kao poslužnoj stvari.²⁵⁷ Primjerice, to može biti osigurnina, ako je propala stvar bila osigurana, ili naknada koja se dobila za propalu stvar, a i pravo može biti nadomjestak za propalu stvar, pa će u tom slučaju ono biti objekt plodouživanja.²⁵⁸

Sjedinjenje, odnosno konsolidacija kod plodouživanja, spajanje je služnosti i vlasništva poslužne stvari u istoj osobi, a kod prava se plodouživanja događa kad plodouživatelj postane vlasnikom poslužne stvari.²⁵⁹ U tom će slučaju pravo plodouživanja prestati, zbog toga što se ne može imati služnost na vlastitoj stvari. Ipak, zbog pravila zemljišnoknjižnog prava moguće je oživljavanje prava plodouživanja što će se dogoditi u slučaju ako se ne zahtijeva brisanje prava plodouživanja koje je upisano u zemljišnoj knjizi, a osoba ovlaštenika prava plodouživanja prestane biti vlasnikom poslužne stvari.²⁶⁰ Od časa sjedinjenja do razdvajanja vlasništva poslužne stvari i osobe ovlaštenika prava plodouživanja, ona je kao tzv. vlasnička služnost mirovala. Dakle, i u slučaju sjedinjenja potrebno je brisanje služnosti u zemljišnoj knjizi da bi ona zaista prestala.²⁶¹

Pravo plodouživanja prestaje valjanim jednostranim odreknućem njezina ovlaštenika, bez obzira na to na kojem je pravnom temelju osnovana.²⁶² Odnosno, iako je pravo plodouživanja osnovano pravnim poslom, plodouživatelj se može jednostrano odreći prava plodouživanja bez pristanka vlasnika poslužne stvari koji neće biti potreban čak ni u slučaju kad bi on mogao imati interesa da pravo plodouživanja traje.²⁶³ Bitno je napomenuti da, u slučaju da je pravo plodouživanja upisano u zemljišnoj knjizi, ono prestaje tek kad bude izbrisano.²⁶⁴

Iako je pravo plodouživanja, kao i ostala stvarna prava, u načelu trajno pravo, može se ograničiti rokom ili uvjetom.²⁶⁵ Trajanje prava plodouživanja može biti ograničeno rokom tako da ga se osnuje na određeno vrijeme ili tako da ga osnuje vlasnik čije je vlasništvo bilo vremenski ograničeno, a u oba će slučaja pravo plodouživanja prestati istekom tog vremena.²⁶⁶ Bitno je napomenuti kako ZV propisuje posebno pravilo u slučaju kada je pravo plodouživanja osnovano za vrijeme dok treća osoba navrší određene godine; ono će naime prestati tek u to

²⁵⁷ čl. 237. st. 3. ZV-a

²⁵⁸ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 254.)

²⁵⁹ Ibid., str. 27.

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² čl. 239. st. 1. ZV-a

²⁶³ čl. 239. st. 4. ZV-a

²⁶⁴ čl. 239. st. 5. ZV-a

²⁶⁵ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 254.)

²⁶⁶ čl. 240. st. 1. ZV-a

vrijeme, premda je treći umro prije tih godina.²⁶⁷ Pravo plodouživanja prestat će i kad se ispuni raskidni uvjet pod kojim je bilo osnovano ono ili pravo vlasništva iz kojega je izvedeno.²⁶⁸ Kao i kod prethodnih razloga prestanka prava plodouživanja, ako je upisano u zemljišnoj knjizi, pravo plodouživanja prestat će tek brisanjem.²⁶⁹

Iako je pravo plodouživanja kao služnost stvarno pravo koje je u načelu trajno te se od ovlaštenika ne zahtijeva neka aktivnost da bi opstala; ZV izričito propisuje kako će pravo služnosti prestati zastarom ako se nije izvršavalo kroz dvadeset godina. Pritom neizvršavanje kao pretpostavka zastare postoji kad se ovlaštenik služnosti nije svojim pravom uopće, niti djelomično služio.²⁷⁰ Od zastare služnosti treba razlikovati poseban slučaj neizvršavanja služnosti, tzv. usucapio libertatis (dosjelost slobode).²⁷¹ U tim će situacijama pravo služnosti prestati ako se vlasnik poslužne stvari protivio njegovu izvršavanju, a ovlaštenik ga zbog toga nije izvršavao neprekidno tri godine.²⁷² I kod ovog načina prestanka, kao i kod prethodnih, vrijedi da pravo plodouživanja upisano u zemljišnoj knjizi prestaje tek brisanjem. Međutim, u ovom će slučaju za uknjižbu brisanja kao isprava biti potrebna sudska presuda kojom je utvrđeno da je ono prestalo zbog neizvršavanja.²⁷³

Kako je već rečeno, jedno je od općih karakteristika služnosti, pa tako i prava plodouživanja, jest da moraju imati razumnu svrhu, a prestane li ta svrha, trebala bi prestati i služnost.²⁷⁴ U tom slučaju, vlasnik poslužne stvari može zahtijevati da se ono ukine; ako nije što posebno određeno, odluku o ukinuću donijet će sud na zahtjev vlasnika poslužne stvari, bez obzira na pravni temelj na kojem je ta služnost bila osnovana.²⁷⁵ Ovom zakonskom odredbom zakonodavac omogućuje vlasniku poslužne stvari sudsku zaštitu u slučajevima kad ovlaštenici prava plodouživanja koje je izgubilo razumnu svrhu ne žele dobrovoljno pristati da ono prestane. Sama sudska odluka nije dovoljna za prestanak prava plodouživanja ako je ono upisano u zemljišnoj knjizi, već će u tom slučaju to pravo prestati tek brisanjem.²⁷⁶ Kako bi zaštitio vlasnika poslužne stvari kojemu plodouživatelj nije dao osiguranje koje se obvezao dati ili koje je sud odredio, ZV propisuje mogućnost da na vlasnikov zahtjev sud odlukom ukine

²⁶⁷ čl. 240. st. 2. ZV-a

²⁶⁸ čl. 240. st. 1. ZV-a

²⁶⁹ čl. 240. st. 3. ZV-a

²⁷⁰ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 150), str. 30. i čl. 241. st. 1. ZV-a

²⁷¹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 268.)

²⁷² čl. 241. st. 3. ZV-a

²⁷³ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 268.)

²⁷⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 28.

²⁷⁵ čl. 242. st. 1. ZV-a

²⁷⁶ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 272.)

plodouživanje uz obvezu vlasnika na plaćanje pravedne naknade.²⁷⁷ U tom slučaju, sud koji vodi postupak može, umjesto da ukine plodouživanje, odlukom postaviti upravitelja poslužnoj stvari, ako utvrdi da je to bolje s obzirom na okolnosti slučaja, te ako to zahtijeva plodouživatelj koji se obvezao da će sve troškove te uprave snositi kao troškove za uporabu i iskorištavanje poslužne stvari.²⁷⁸

Budući da je pravo plodouživanja kao osobna služnost strogo osobno pravo, za razliku od stvarnih služnosti, ono je u pravilu nenasljeđivo. Iznimno, moguće je da nakon plodouživateljeve smrti pravo plodouživanja prijeđe na njegove prve nasljednike, ako je za njih bila izričito osnovana.²⁷⁹ Prema tome, pravo plodouživanja prestaje smrću ovlaštenika ili prestankom pravne osobe koja je bila ovlaštenik toga prava, ako nije drugačije određeno.²⁸⁰ Također, ako je osobna služnost osnovana u korist jedne obitelji, ona prestaje kad ta obitelj izumre; u sumnji se smatra da je osnovana za nasljednika, a tko tvrdi da je osnovana za obitelj, treba to i dokazati.²⁸¹ Budući članovi obitelji, koji nisu postojali u času osnutka služnosti, stječu služnost u času rođenja.²⁸²

ZV kao razloge prestanka služnosti propisuje i rasterećenje zakonom ili odlukom upravne vlasti te će u tim slučajevima služnost prestati kad se ispune pretpostavke koje je za to odredio posebni zakon²⁸³, primjerice Zakon o izvlaštenju i određivanju naknade²⁸⁴. Tako u će slučaju potpunog izvlaštenja na izvlaštenim nekretninama prestati hipoteka, služnost i druga stvarna prava danom pravomoćnosti rješenja o potpunom izvlaštenju.²⁸⁵ Ipak, valja napomenuti kako, u slučaju da je služnost upisana u zemljišnoj knjizi, prestat će tek brisanjem, ako zakonom nije drugačije određeno.²⁸⁶ Važno je reći i kako, u slučaju da ukidanje služnosti ima značenje izvlaštenja, osoba čija je služnost prestala ima pravo na punu naknadu.²⁸⁷

²⁷⁷ čl. 242. st. 3. ZV-a

²⁷⁸ čl. 242. st. 4. ZV-a

²⁷⁹ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15), str. 27.

²⁸⁰ čl. 244. st. 1. ZV-a

²⁸¹ čl. 244. st. 3. ZV-a

²⁸² Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, loc. cit. (bilj. 272.)

²⁸³ čl. 245. st. 1. ZV-a

²⁸⁴ Zakon o izvlaštenju i određivanju naknade NN 74/14, 69/17, 98/19, dalje: ZION

²⁸⁵ čl. 55. st. 1. ZION-a

²⁸⁶ čl. 245. st. 4. ZV-a

²⁸⁷ čl. 245. st.3. ZV-a

15. Povrat stvari

Nakon prestanka prava plodouživanja, dotadašnji plodouživatelj dužan je predati posjed poslužne stvari njezinu vlasniku, pri čemu stvar treba biti u stanju u kakvu ju je plodouživatelj bio primio.²⁸⁸ Ipak, imajući na umu kako se pravo plodouživanja najčešće osniva na dulji vremenski rok te ovlašćuje plodouživatelja na potpunu uporabu, pri čemu nužno dolazi do smanjenja vrijednosti stvari, ZV isključuje plodouživateljevu odgovornost za smanjenje vrijednosti poslužne stvari zbog starenja ili redovitog trošenja stvari koje je nastalo usprkos tomu što je plodouživatelj postupao kao dobar domaćin.²⁸⁹ Također, plodouživatelj ne odgovara ni za ono smanjenje vrijednosti poslužne stvari koje se moglo izbjeći ili otkloniti jedino izvanrednim popravcima ili izvanrednim obnavljanjem te stvari, budući da su oni njegova dužnost tek kad su nastali njegovom krivnjom ili ih je prouzročila osoba za koju on odgovara.²⁹⁰

Prirodni plodovi koji su u trenutku prestanka plodouživanja još neodvojeni pripadaju vlasniku, a on će troškove koje je plodouživatelj imao da bi ih dobio, morati naknaditi plodouživatelju ili njegovu nasljedniku prema pravilima koja određuju pravni položaj poštenog posjednika prigodom povrata stvari vlasniku.²⁹¹ U tom slučaju, plodouživatelj može tražiti naknadu za nužne i korisne troškove koje je imao, te zadržati stvar sve dok mu troškovi ne budu naknađeni, dok za ostale troškove ne može zahtijevati naknadu, ali može prije nego što vrati stvar odvojiti i uzeti ono što joj je tim troškovima dodao uz pretpostavku da je to moguće bez oštećenja stvari.²⁹² Pritom će se vrijednost plodova i drugih koristi koje je imao od stvari odbiti od troškova koje plodouživatelj osnovano traži, a troškovi i vrijednost plodova obračunavat će se prema cijenama u trenutku kad ih se naknađuje.²⁹³ Navedeno vrijedi i za civilne plodove (najamnine, zakupnine, kamate i sl.) koji se odnose na razdoblje nakon prestanka prava plodouživanja.²⁹⁴ Također, kako se pravo plodouživanja često osniva do kraja ovlaštenikova života, ZV propisuje kako dužnosti i odgovornosti plodouživatelja terete i njegova nasljednika, odnosno drugoga sveopćeg sljednika.²⁹⁵ Bitno je napomenuti i kako pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova zastarijeva u roku od tri godine od dana predaje stvari.²⁹⁶

²⁸⁸ čl. 210. st. 1. ZV-a

²⁸⁹ čl. 210. st. 2. ZV-a

²⁹⁰ čl. 210. st. 4. i čl. 206. st. 4. ZV-a

²⁹¹ čl. 210. st. 4. čl. 210. st. 4. ZV-a

²⁹² čl. 164. st. 2. i 4. ZV-a

²⁹³ čl. 164. st. 5. i 6. ZV-a

²⁹⁴ čl. 210. st. 5. ZV-a

²⁹⁵ čl. 210. st. 6. ZV-a

²⁹⁶ čl. 164. st. 7. ZV-a

16. Ovršna prodaja

Iako je pravilo da služnosti ne prestaju time što je u ovršnom postupku prodana stvar koju oni terete, iznimke od tog pravila postoje u pogledu prava plodouživanja.²⁹⁷ Prije svega, potrebno je odrediti što je predmet ovrhe odnosno je li predmet ovrhe nekretnina, pokretnina ili pravo. Ako je glede neke nekretnine ili njezina idealnog dijela osnovano pravo plodouživanja, ono može biti samostalni predmet ovrhe, s time da ovršenik može namiriti svoju tražbinu iz plodova koje to pravo daje na temelju nekoga pravnog odnosa (najamnina, zakupnina), glede čega se na odgovarajući način primjenjuju pravila Ovršnog zakona o ovrsi na pravima.²⁹⁸ Postupak za odlučivanje o prijedlogu za ovrhu na plodouživanju OZ uređuje u Glavi sedamnaestoj – Ovrha na drugim imovinskim odnosno materijalnim pravima te propisuje pravilo posebne mjesne nadležnosti prema prebivalištu ovršenika odnosno sjedištu pravne osobe te određuje kako se ovrha provodi pljenidbom tog prava te njegovim unovčenjem u skladu s odredbama o prodaji pokretnina.²⁹⁹ Županijski sud u Varaždinu, Stalna služba u Koprivnici, u presudi broj: Gž Ovr 1516/2018-2, od 4. veljače 2019.,³⁰⁰ zauzeo je stajalište da ovrhovoditelj ne može tražiti ovrhu prodajom samog prava plodouživanja, već u smislu OZ može namiriti svoju tražbinu jedino iz plodova koje pravo plodouživanja daje na temelju nekog pravno posla (najamnina, zakupnina), što znači da bi se pljenidba provodila pljenidbom, procjenom i prodajom prava iskorištavanja osobne služnosti te namirenja ovrhovoditelja. Zauzimanje ovog stajališta ŽSVŽ opravdao je činjenicom kako je pravo plodouživanja ovršenice ”strogo osobno, neotuđivo i nenasljedivo pravo koje prestaje njezinom smrću”.

OZ propisuje kako prodajom nekretnine ne prestaju osobne služnosti koje su u zemljišnoj knjizi upisane prije prava radi čijeg se namirenja ovrha provodi.³⁰¹ Ostale osobne služnosti prestaju pravomoćnošću rješenja o dosudi nekretnine.³⁰² Takvo je stajalište zauzeo i Županijski sud u Varaždinu, Stalna služba u Koprivnici, izrekavši u presudi broj: Gž Ovr 660/2019-3, od 5. listopada 2020.,³⁰³ kako “pravo plodouživanja, stanovanja i uporabe koje imaju treće osobe na određenoj nekretnini ne sprječava ovrhu na toj nekretnini, ali su u tom slučaju treće osobe

²⁹⁷ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 31.

²⁹⁸ čl. 81. st. 4. OZ-a

²⁹⁹ čl. 239. i čl. 240. OZ-a

³⁰⁰ Županijski sud u Varaždinu, Stalna služba u Koprivnici, Gž Ovr 1516/2018-2 od 4. veljače 2019., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2018GzOvrB1516A2>

³⁰¹ čl. 87. st. 2. OZ-a

³⁰² čl. 87. st. 2. OZ-a

³⁰³ Županijski sud u Varaždinu, Stalna služba u Koprivnici, Gž Ovr 660/2019-3 od 5. listopada 2020., <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2019GzOvrB660A3>

ovlaštene zahtijevati da se proglasi nedopuštenom ovrha radi ispražnjenja i predaje u posjed te nekretnine”.

17. Zaključak

Iako je po svojoj naravi ograničeno stvarno pravo te u odnosu prema pravu vlasništva predstavlja iznimku prema pravilu, institut prava plodouživanja zasigurno ima važnu ulogu u suvremenim građanskopravnim sustavima. Sama činjenica da se u gotovo nepromijenjenom obliku zadržalo još od doba rimskih pravnika govori u prilog tomu kako, usprkos proteku vremena i općenitom civilizacijskom napretku, uloga nekih pravnih instituta pa tako i prava plodouživanja ostaje ista. Svakako treba istaknuti i činjenicu kako je i prilikom proučavanja ovog pravnog instituta moguće uočiti duboki utjecaj koji rimsko pravo ima na hrvatski pravni sustav.

Pravo plodouživanja osobna je služnost koja svojeg nositelja ovlašćuje da se u svakom pogledu služi nečijom stvari u skladu s njezinom namjenom, čuvajući njezino sućanstvo. Prema tome, poimenično određenim osobama omogućava se uporaba tuđe stvari kako bi joj se osigurala sredstva za život, a da pritom sama opterećena stvar ne postane njezino vlasništvo. Imajući u vidu kako ga je moguće osnovati samo temeljem pravnog posla i to ugovorom ili oporukom, te specifičnost njegove svrhe, moguće je uočiti izrazito privatni karakter. Proučavajući relevantnu sudsku praksu, često su ovlaštenici prava plodouživanja osobe bliske vlasniku poslužne stvari, koja je najčešće nekretnina. Može se zaključiti da je upravo zbog specifične svrhe osiguranja materijalne egzistencije pojedinca ili njegove uže obitelji, država ostala bez interesa zadirati u područje služnosti prava plodouživanja. Za razliku od stvarnih služnosti, čija je uloga daleko manja od one kakvu su imale u rimskom pravu i na čije su mjesto, osim izvan naselja gradskog karaktera, stupili upravni propisi, osobne su služnosti u praksi zadržale svoju ulogu.³⁰⁴ Zaključno, moguće je predvidjeti kako će potreba za pravom plodouživanja postojati i u budućnosti.

³⁰⁴ Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, op. cit. (bilj. 15.), str. 7.

18. Literatura

Knjige i članci

1. Brauner, Wilhelm: The “first” European codification of private law: The ABGB, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 63 No. 5-6, 2013.
2. Gavella, Nikola: Građansko pravo i posebna pravna uređenja za određene vrste dobara, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 62. No. 5-6, 2012.
3. Gavella, Nikola: Privatno pravo, Zagreb, 2019.
4. Gavella, Nikola, Belaj, Vlado: Nasljedno pravo, Zagreb, 2008.
5. Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan: Stvarno pravo, svezak 1., Zagreb, 2007.
6. Gavella, Nikola; Josipović, Tatjana, Gliha, Igor; Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan: Stvarno pravo, svezak 2., Zagreb, 2007.
7. Gavella, Nikola, Klarić, Petar, Sajko, Krešimir, Tumbri, Tanja, Stipković, Zlatan, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Matanovac, Romana, Ernst, Hano: Teorijske osnove građanskog prava, Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu, Zagreb, 2005.
8. Gorenc, Vilim, Belanić, Loris, Momčinović, Hrvoje, Perkušić, Ante, Pešutić, Andrea, Skaloper, Zvonimir, Vukelić, Mario, Vukmir, Branko, Komentar Zakona o obveznim odnosima, Zagreb, 2014.
9. Horvat, Marijan: Rimsko pravo, Zagreb, 2008.

10. Josipović, Tatjana: Prilagodba hrvatskog zakonodavstva o nekretninama propisima EU, Baretić, Marko, Jelčić, Olga, Josipović, Tatjana, Kontrec, Damir, Pahić, Damir, Petrović, Siniša, Sessa, Đuro: Nekretnine kao objekti imovinskih prava – prilagodba propisima EU, raspolaganje nekretninama, katastar, zemljišne knjige, posredovanje, Zagreb, 2008
11. Klarić, Petar; Vedriš, Martin: Građansko pravo, Zagreb, 2014.
12. Kontrec, Damir: Postupci ispravka upisa u zemljišnoj knjizi (ispravak pogrešnog upisa, brisovna tužba, ispravni postupak – rasprava za ispravak, tužba za ispravak), Baretić, Marko, Jelčić, Olga, Josipović, Tatjana, Kontrec, Damir, Pahić, Damir, Petrović, Siniša, Sessa, Đuro: Nekretnine kao objekti imovinskih prava – prilagodba propisima EU, raspolaganje nekretninama, katastar, zemljišne knjige, posredovanje, Zagreb, 2008
13. Pavlović, Mladen, Dužno ponašanje sudionika u ispunjavanju obveza, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 51, 3/2014, str. 575. - 600.
14. Petrak, Marko: Traditio iuridica, vol.1., Regulae iuris, Zagreb, 2010.
15. Perkušić, Ante.: (Ne)usklađenost opće i posebne stvarnopravne normative o stjecanju, vrstama i sadržaju prava služnosti u našem pozitivnom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 37 No. 1, 2016.
16. Romac, Ante: Rimsko pravo, Zagreb, 2007.
17. Simonetti, Petar: Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, v. 31., br.1., 333-364, 2010.
18. Stein, Peter: Rimsko pravo i Europa, povijest jedne pravne kulture, Zagreb, 2007.

Popis propisa

1. Austrijski Opći građanski zakonik (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch - ABGB)
2. Ovršni zakon, NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22
3. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
4. Zakon o izvlaštenju i određivanju naknade NN 74/14, 69/17, 98/19
5. Zakon o nasljeđivanju (NN 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19)
6. Zakon o obveznim odnosima NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22
7. Zakon o parničnom postupku (SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22)
8. Zakon o sudovima NN 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22
9. Zakon o šumama NN 68/18, 115/18, 98/19, 32/20, 145/20
10. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14)
11. Zakon o zemljišnim knjigama, NN 63/19, 128/22

Popis sudskih odluka

1. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj: U-III/597/2018, od 26. veljače 2020.

<https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C125851A003EAE5C/%24FILE/U-III-597-2018.pdf>

2. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj: U-III- 2002/2018, od 26. rujna 2019.

<https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C125842A003EAF6CF/%24FILE/U-III-2002-2018.pdf>

3. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj: U-III-1237/2018, od 12. srpnja 2018.

<https://sljeme.usud.hr/Usud/Praksaw.nsf/C12570D30061CE54C12582C80035A244/%24FILE/U-III-1237-2018.pdf>

4. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev x-709/2014-2, od 18. studenog 2014.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2014RevxB709A2>

5. Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 613/2007-2 od 15. lipnja 2007.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2007RevB613A2>

6. Županijski sud u Rijeci, Gž 1432/2016-2, od 8. veljače 2017.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2016RiGzB1432A2>

7. Županijski sud u Slavonskom Brodu, Gž-1477/2017-2, od 4. prosinca 2017.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2017SbGzB1477A2>

8. Županijski sud u Splitu, Gž 670/2018-2, od 25. srpnja 2019.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2018StGzB670A2>

9. Županijski sud u Splitu, Gž Zk 589/2017-2, od 14. rujna 2017.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2017StGzZkB589A2>

10. Županijski sud u Varaždinu, Gž.180/08-2, od 19. veljače 2008.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2008GzB180A2>

11. Županijski sud u Varaždinu, Gž Ovr 660/2019-3, od 5. listopada 2020.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2019GzOvrB660A3>

12. Županijski sud u Zadru, Gž 24/2018-2, od 19. siječnja 2018.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/ZSRH2018ZdGzB24A2>

13. Županijski sud u Zagrebu, Gž-8237/09-02, od 20. travnja 2010.